

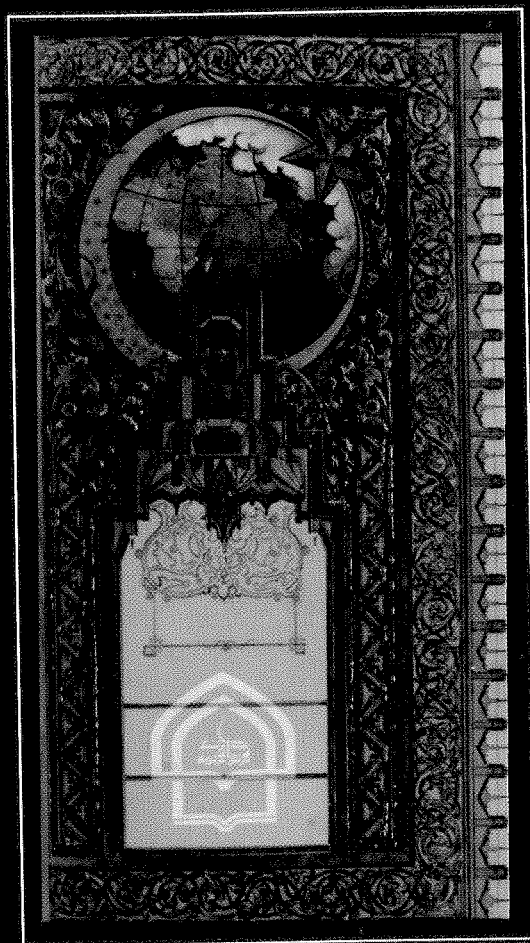
فهرست نسخه های خطی ترکی

کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (رحمه الله)

«گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی»

قم-ایران

جلد اول

به سرپرستی
سید محمود مرعشی نجفی

۱۳۸۱

نگارش
حسین متقی

فهرست نسخه های خطی ترکی کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (رحمه الله) - قم

CATALOGUE

OF

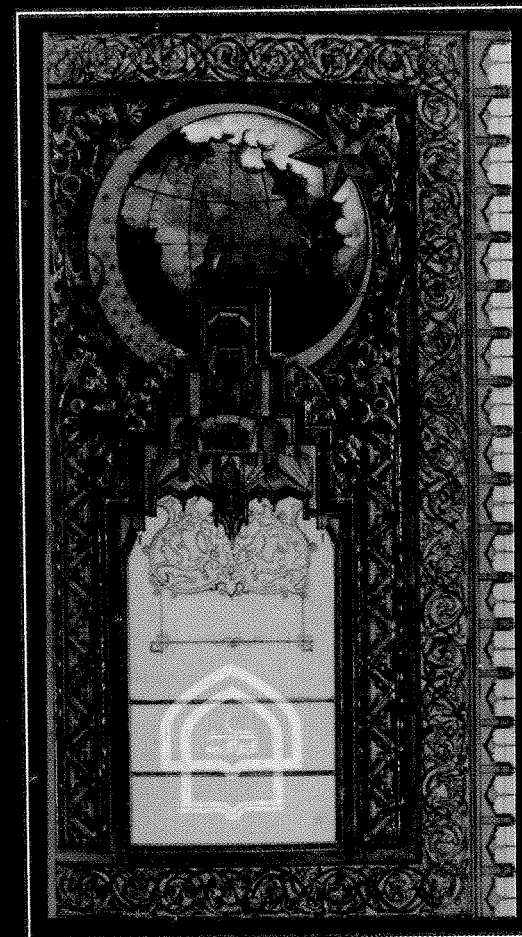
THE TURKISH MANUSCRIPTS

IN

THE GREAT LIBRARY OF AYATOLLAH AL-UZMA MARASHI NAJAFI

IN QOM

VOLUME ONE

ISBN 964-6121-89-6

COMPILED BY
Hosein Mottaghi

2002

SUPER VISED BY
Dr. S.M. Marashi Najafi

The illuminated picture
on the cover is from
the first page of a
manuscript numbered
«2771» and entitled
*A Record - Book of
Ottoman Governmental
affairs.*

AYAT-ALLAH EL-UZMA MARAŞI NACAFİ
BÜYÜK KUTÜPHANESİ

TÜRKÇE YAZMALAR KATALOĞU

CİLT. I

HAZIRLAYAN
HÜSEYİN MUTAKİ

GENEL MÜDÜR
Dr. S.M. MARAŞI

KUM - IRAN

2002

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تصویر هنری روی جلد :
برگ آغازین نسخه
خطی شماره (۲۷۷)
با عنوان
کتابچه ثبت اعمال دیوانی
دولت عثمانی

فهرست

نسخه‌های خطی ترکی

کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمیٰ مرعشی نجفی رحمته الله
«گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی»

جلد اوّل

به سرپرستی
سیّد محمود مرعشی نجفی

نگارش
حسین متقی

قم - ایران
۱۳۸۱ ش / ۱۴۲۳ هـ

کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، «گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی».
فهرست نسخه های خطی ترکی کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) / نگارش حسین
متقی؛ به سرپرستی سید محمود مرعشی. - قم: کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، ۱۳۸۱. -
ج.

ISBN 964-6121-89-6 (ج ۱)

ISBN 964-6121-65-9 (دوره)

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

ج ۱ (چاپ اول: ۱۳۸۱ ش).

۱. نسخه های خطی ترکی - ایران - فهرست ها. الف. متقی، حسین، ۱۳۴۸ - ب. مرعشی، سید محمود،
۱۳۲۰ - ج. کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره). د. عنوان.

۰۱۱/۳۱

Z6621/ع ۸م ۴۲۳

کتابخانه ملی ایران

۸۱-۱۶۴۲۵ م

فهرست نسخه های خطی ترکی

کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) (ج ۱)

نگارش: حسین متقی

به سرپرستی: دکتر سید محمود مرعشی

ناشر: کتابخانه بزرگ و گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)

حروفزنی: فرائشر ۷۷۳۵۷۱۲

لیتوگرافی: تیزهوش

چاپ: ستاره

نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۱ هجری شمسی / ۱۴۲۳ هجری قمری / ۲۰۰۲ میلادی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک (ج ۱): ۹۶۴-۶۱۲۱-۸۹-۶

شابک دوره: ۹۶۴-۶۱۲۱-۶۵-۹

AYATOLLAH MAR'ASHI NAJAFI ST., Qom 37157, I.R. IRAN
TEL: + 98 (251) 7741970-78; FAX: + 98 251 7743637

www.marashilibrary.com or net or org
E-mail: sm-marashi@marashilibrary.org

فهرست نسخه های خطی ترکی
کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی
نجفی (ره) به روان پاک پیر روشن ضمیر،
شاعر دلباخته اهل بیت عصمت
وطهارت (علیه السلام) محمد بن سلیمان بغدادی
متخلص به «فضولی» تقدیم است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتابخانه بزرگ و گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی، که به نام مرجع فقید و بزرگ فرهنگبان میراث اسلامی، حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمه الله نامبردار است، در حال حاضر به لحاظ نسخه‌های خطی کهن اسلامی نخستین کتابخانه کشور و سومین کتابخانه جهان اسلام به‌شمار می‌آید. این مجموعه بی‌بدیل که در حال حاضر افزون بر ۶۵۰۰۰ عنوان نسخه خطی نفیس در بردارد، به اهتمام آن عالم برجسته، با مشقتهای بسیار، از جمله حذف یک وعده غذای روزانه و انجام نماز و روزه استیجاری در ایام جوانی در نجف اشرف، فراهم آمد و پس از اقامت در شهر قم، تا آخرین روزهای زندگی خود، به جمع‌آوری نسخه‌های خطی - که پیوسته از سوی سوداگران به خارج از کشور می‌رفت - همت می‌گماشت. امروزه این کتابخانه عظیم از جایگاه رفیعی در مراکز علمی و پژوهشی جهان برخوردار است و اینجانب که همه‌ساله در مسافرتها به منظور شرکت در همایشهای مختلف برگزار می‌شود، شرکت می‌کنم از نزدیک شاهد کمالات و احترام خاصی به آن عالم فرزانه قائلند. این مجموعه فرهنگی در خارج از کشور شناخته شده‌تر از داخل است و گواه آن، بازدید شخصیتهای برجسته فرهنگی و سیاسی جهان است که همه‌روزه با اشتیاق فراوان به این مرکز انجام می‌شود.

در میان نسخه‌های خطی این کتابخانه بزرگ، نسخه‌هایی به ترکی نیز وجود دارد که

لازم می‌نماید در یک یا دو جلد به معرفی کامل آنها پرداخته و سپس منتشر شود. خدای را سپاس که همکار عزیز، آقای حسین متقی، که در مدت همکاری با ما در این کتابخانه با علاقه بسیار به بررسی نسخه‌های خطی می‌پردازند، این مهم را با آغوش باز پذیرفت و بدون وقفه به تدوین آنها پرداخت و اینک در اختیار علاقه‌مندان قرار داده می‌شود. ضمن تشکر فراوان از ایشان و دیگر همکارانی که هریک سهمی در انجام این کار سترگ داشته‌اند، یقین دارم دعای آن عالم ربّانی پیوسته مشمول ما کارکنان این فرهنگستان خواهد بود.

با درود به روان پاک و مطهر ایشان که این مجموعه عظیم اسلامی را در طبق اخلاص نهاد و به رایگان تقدیم جامعه اسلامی نمود تا همگان از آن بهره گیرند و سرانجام وصیت نمود در راهروی ورودی کتابخانه زیر پای مطالعه کنندگان علوم آل محمد ﷺ دفن شود؛ مرجع فرهنگبانی که با کتاب زیست و پس از رحلت نیز در کنار کتابها آرمید.

قم، سید محمود مرعشی نجفی

متولی و رئیس کتابخانه بزرگ و گنجینه جهانی مخطوطات اسلامی

حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی

۲۰ مردادماه ۱۳۸۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به حول و قوه الهی فهرست‌نگاری نخستین جلد فهرست نسخه‌های خطی ترکی کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی «قدس سره» به اتمام رسید و اینک به جامعه پژوهشگران نسخ خطی اسلامی تقدیم می‌گردد. این مجموعه، که در آن بیش از دویست کتاب و رساله به نحو الفبایی فهرست شده، شامل نسخه‌های ترکی معرفی شده در مجلدات سی‌گانه (۳۰ - ۱) فهرست نسخه‌های خطی همین کتابخانه است که متأسفانه در فهرست‌نگاری مجلدات (۲۷ - ۱) اشتباهات بسیاری در آنها راه یافته و چه بسا تعدادی از همین نسخ نیز در لابلای مجموعه‌ها اصولاً معرفی نشده‌اند؛ وجود این نقایص، حقیر را بر آن داشت تا یکبار دیگر با امعان نظر بیشتری در اوقات فراغت به فهرست‌نگاری مستند نسخ مذکور بپردازم، که البته به جهت کمبود منابع تحقیق نسبت به نسخه‌های ترکی، مشکلات چنین امری بر فهرست‌نگاران کتب مزبور پوشیده نیست.

از آنجائی که بیشترین نسخه‌های فهرست شده در این مجموعه را نسخه‌های «ترکی عثمانی» در بر می‌گیرد، به جهت تسهیل در مراجعه محققان کشورهای دیگر علاوه بر استفاده از تواریخ میلادی از روش آوانگاری «ترکی استانبولی» نیز برای اسامی کتب و رسائل، بهره‌گیری شده است؛ گفتنی است در این اثر علاوه بر «ترکی عثمانی» آثاری نیز با لهجه‌های «آذری»، «جغتایی» و «آزبکی» معرفی شده که مورد توجه محققان و پژوهشگران حوزه آسیای مرکزی و قفقاز خواهد بود.

در این اثر از روش فهرست‌نگاری نوین، که در مجلدات ۲۸، ۲۹ و ۳۰ استفاده شده، بهره جسته شده است؛ در آغاز نام کتاب همراه آوانگاری آن، بعد نام کامل و تفصیلی صاحب اثر و تاریخ درگذشت وی با دو نوع تاریخ‌نگاری هجری و میلادی و سپس موضوع اثر و زبان با قید لهجه آن آورده شده است. آغاز و انجام نسخه به نحو تفصیلی ذکر گردیده و در جایی هم که آغاز آن افتاده باشد، در صورت امکان، آغاز اصل کتاب از منابع استخراج و در پاورقی آورده شده است. مبحث کتابشناسی تفصیلی، تحت عنوان «گزارش متن» آمده که در آن به معرفی مستند اثر و پدیدآورنده آن به انضمام آگاهیهای دیگر پرداخته شده است. بخش نسخه‌شناسی، تحت دو گزینه «گزارش نسخه» و «ویژگیهای نسخه» ذکر شده، که در آن آگاهیهای را که لازمه نسخه‌شناسی کامل است به نحو تفصیلی پرداخته شده است. منابع فهرست‌نگاری نسخ - که شامل منابعی به زبانهای فارسی، ترکی عثمانی، ترکی استانبولی، آلمانی، ایتالیایی، انگلیسی، روسی، عربی، صربوکرواتی و ... است - به تفصیل در آخرین بخش فهرست‌نگاری به نحو الفبایی (بر اساس اسم کتاب) ثبت شده و اطلاعات کتابشناسی تفصیلی منابع و مآخذ مورد استفاده در این بخش نیز به همراه سایر فهرس در پایان کتاب ثبت گردیده است. شماره نسخه، آخرین گزینه است و آن مربوط به شماره نسخه در فهرست (عمومی) نسخه‌های خطی همین کتابخانه و در واقع شماره اصلی نسخه‌ها برای درخواست، تحقیق، تصویر و ... نیز هست.

گفتنی است که هیچ اثری جز کتاب وحی، بدون خطا و خالی از اشتباه نیست و این فهرست نیز به پیروی از آن قطعاً بدون ایراد و خطا نخواهد بود، لیکن تا حد امکان سعی شده اشتباهات و اغلاط به حداقل برسد؛ امید است که پژوهشگران، دانشوران و اساتید بزرگوار از نظرات و راهنماییهای اصلاحی خود ما را محروم نسازند و در اینجا شایسته

است جمله ابن خلدون را تکرار کنم که: «خداوندان کرامت و دانشمندان متبحر در آن به دیده انتقاد و اصلاح نگرند، نه به چشم رضامندی و از آنچه سزاوار اصلاح است، چشم‌پوشی نکنند...»^(۱).

در اینجا بایسته است که مراتب سپاس خود را نسبت به مقام محترم تولیت و ریاست کتابخانه، جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر سید محمود مرعشی که در جای جای این اثر راهنما و مشوق بودند، ابراز دارم و قطع دارم که اگر نبود راهنماییهای کتاب‌شناسانه و نسخه‌شناسانه ایشان که در حقیقت تجربیات بیش از چهل سال تحقیق و تلاش در مقوله کتاب و نسخه‌های خطی است، چنین اثری هرگز به سامان نمی‌رسید؛ در رتبه بعدی لازم است از جناب آقای سید محمد اصفیایی قدردانی نمایم که همواره در مقام استادی از نظریات و راهنماییهای ایشان بهره برده‌ام؛ عزیزان و همکاران دیگری که در شکل‌گیری این فهرست به هر نحو ممکن اینجانب را یاری داده‌اند، خصوصاً از آقایان میرمحمود موسوی، سیف‌الله مدبر، محمدحسین اوسطی، محمدحسین امینی، مجتبی مسعودی‌زاده و علی حاج باقریان، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

در پایان بهترین سلامها و درودها را نسبت به مقام شامخ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی «قدس سره»، بنیانگذار این کتابخانه بزرگ، نثار کرده و با استمداد از روان پاک آن پیر روشن ضمیر، توفیق روزافزون را از درگاه ربوبی مسألت می‌دارم، آمین.

حسین متقی - قم

آبان ۱۳۸۰ ش / شعبان ۱۴۲۲ هـ

کوتاه نوشتہ ہا:

۱. «ج» ← جلد.
۲. «ش» ← ہجری شمسی.
۳. «ص» ← صفحہ.
۴. «صص» ← صفحات.
۵. «م» ← میلادی.
۶. «مج» ← مجلد / مجلدات.
۷. «ه» ← ہجری قمری.

8. «Bd.» ⇒ Band / جلد [آلمانی].
9. «C.» ⇒ Cilt / جلد [ترکی].
10. «Fas.» ⇒ Fasikul / اجزاء [ترکی].
11. «No.» ⇒ Number / شماره [انگلیسی].
12. «Nr.» ⇒ Numre / شماره [ترکی].
13. «P.» ⇒ Page / صفحہ [انگلیسی].
14. «PP.» ⇒ Pages / صفحات [انگلیسی].
15. «S.» ⇒ Seyfa / صفحہ [ترکی].
16. «S.» ⇒ Supplement / ذیل [آلمانی].

۱ احکام رمل 'Aḥkām-i Reml

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبہ / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بواشکال ضمیرین بلدرر زناتی قولنجه ضمیر لحيان ۛ رمال چکدکده...».

انجام: «...انلردن برنسنه ظایع اولا باقیین دخی بوکا کور قیاس ایدسین؛ الله أعلم، تمّت».

گزارش متن: رسالہ ای در موضوع علم رمل است کہ با عنوان «احکام کلی» نوشتہ شدہ و در چند باب و مسألہ تنظیم گردیدہ است؛ مطالب پایانی بہ صورت سؤال و جواب آمدہ است. این رسالہ احتمالاً در دو بخش می باشد؛ بخش اول: در احکام رمل و بخش دوم: در مفردات سعد کہ طریق یافتن دفينہ را بیان می نماید.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق مایل بہ نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ھ / ۱۹م]

□ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۵ «۳۵a - ۵۰a» □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۷×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ ۛ □ نوع جلد: مشمی [گالینگور]

مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: آثار رطوبت و همچنین مرمت و وصالی مختصر در برخی برگهای نسخه مشاهده می گردد.

«شماره ۳۳۸۳ مجموعه»

۲ احکام علم الرمل

2 'Aḥkām-i 'İlm er-Reml

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: علوم غریبه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «باب اگر دلرسك هرگون حالک نه اوله بیلرسن هر صباح طوزی کل و رمل...».

انجام: «... بویله تقدیر اتمشددر، معلوم اوله و بو منوال اوزره عمل اولنه والله أعلم بالصواب».

گزارش متن: رساله مختصری در احکام رمل و اسرار عجیب آن است که در چند باب با عنوان‌های «ودخی - ودخی» به شرح اشکال شانزده گانه رمل پرداخته شده است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقه [کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمد، قسطنطینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] تاریخ کتابت: [سال ۱۰۶۰ هـ. / ۵۰ - ۱۶۴۹ م] محل کتابت: [حلب الشهباء] عنوانها و نشانیها: شنکرف [نوع کاغذ: شرقی] تعداد برگ: ۲ (۹۷a - ۹۸b) تعداد سطر: ۴۳ [اندازه متن: ۲۷×۹ سانتیمتر] اندازه جلد: ۲۹ ۱/۲×۱۰ ۱/۲ سانتیمتر [نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه اسلیمی، عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: رساله نفیسی به خط صاحب کشف الظنون (متوفای سال ۱۰۶۷ هـ.) است و از این حیث حائز اهمیت فراوان است. در این مجموعه بسیار نفیس که همگی به خط این عالم برجسته تُرک است، رساله‌های دیگری به زبان عربی وجود دارد که متأسفانه در فهرست‌نگاری نخستین از نظر دور مانده است. بر فراز برگها آثار رطوبت و اندکی آسیب‌دیدگی مشاهده می‌شود؛ ضمناً تاریخ و محل کتابت بر اساس اطلاعات برگ (b ۱۱۵) همین مجموعه، نگارش یافت.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۱۳۱-۱۲۴؛ هدیه العارفین، ج ۲، صص ۴۴۱-۴۴۰.

«شماره ۴۲۹۸ مجموعه»

۳ احوال دوازده امام علیهم‌السلام

3 Eḥvāl-i Devāzdah 'Imām

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «طریق جلوت و خلوتیدن سؤال اولنمش، ایکی سیده حقّه یولودر؛ حجّ صوریبه حجّاج...».

انجام: «... محمد مهدی [عجل الله تعالی فرجه الشریف] اون ایکنجی امامدر، مذهب امامت مقتضاسنجه سلسله امامت انده ختم اولور».

گزارش متن: رساله موجزی در تصوف با مباحثی مختصر در توحید، نبوت، امامت و ائمه اثنی عشر علیهم‌السلام (به نقل از حدیقه السعداء) است که گویا همه مطالب مذکور از کتاب آداب الطرق انتخاب و خلاصه آن در این رساله نگاشته شده است و متأسفانه در فهرس موجود به نام مؤلف یا آگاهیهای دیگر دسترسی نیافتیم. در آغاز نسخه از این رساله با نام ترکی: اون ایکی امام افندیلمزک احوال واقعه سی یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ [تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] عنوانها و نشانیها: قرمز (خود متن رساله به خط بنفش نگارش یافته است) [نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی] تعداد برگ: ۵ (۵۵a - ۵۹a) تعداد سطر: در هامش نگاشته شده [اندازه متن: در هامش نگاشته شده] اندازه جلد: ۲۱ ۱/۲×۱۳ سانتیمتر [نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در انجام این رساله بین برگهای (۶۴-۵۹) چندین فضائل برای حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله به نقل از کتب: مناقب چهار یار گرین، المصایح، زبده جاویدان نامه، فرح الزوح آمده است. متذکر می‌شویم این رساله در حواشی برگهای رسائل قبلی این مجموعه نفیس نگارش یافته است.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

۲ اختری صغیر = لغات
Ahterī-i Saḡīr = Lūḡāt-i
Ahterī
اختری

مؤلف: مصلح‌الدین مصطفی بن شمس‌الدین، قره حصارى کوتاهوی مشهور به «اختری» (متوفای سال ۹۶۸^(۱) هـ. ۶۱/ - ۱۰۶۰ م).

موضوع: لغت / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله الذي شرفنا بالنطق والبيان وفضلنا بالفصاحة والتبيين ورزقنا الاهتداء إلى تميز اللغات...؛ باب الألف وما بعده من المضاف^(۲) وغيره؛ فصل الألف والباء، الأب؛ بالفتح والتشديد مرعى که اوتی چوق یره دیر لر...».

انجام: «... يقال اليهتر ظمع الظلم وحجارة امثال الكف؛ اليهما صحرا مفازه كبي اليهجور والكثير الكده؛ تمت بعون الله تعالى».

گزارش متن: فرهنگ لغات عربی است که به ترکی شرح گردیده است. «اختری» دو بار لغتنامه خود را تألیف کرده، یکی به نام اختری صغیر - که همین نسخه است^(۳) -، دیگری اختری کبیر، که بعد از این معرفی خواهد شد. مؤلف که از رجال عصر سلطان سلیمان خان قانونی (۹۷۴ - ۹۲۶ هـ. ۱۵۶۶ - ۱۵۲۰ م) می‌باشد، این کتاب را در سال ۹۵۲ هـ. ۴۶/ - ۱۵۴۵ م تألیف نموده است. این کتاب بر اساس ترتیب حروف اول کلمه در ۲۸ باب و هر باب دارای چند فصل تنظیم گردیده است. این فرهنگ به نام لغت اختری نیز مشهور است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: ۱۷ ماه رمضان سال ۹۷۲ هـ. ۱۸/ آوریل ۱۵۶۵ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۱۴ □ تعداد سطر: ۲۵

۱. در عثمانلی مؤلفری تاریخ درگذشت وی سال ۹۸۶ هـ. ۷۹/ - ۱۵۷۸ م ثبت شده است.

۲. در نسخه چنین است و صحیح آن «المضاعف» می‌باشد.

۳. در پایان، کاتب نام نسخه حاضر را با عنوان: لغات الاختری متوسط ثبت کرده است.

□ اندازه متن: ۲۱ × ۱۱ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۲ × ۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری، ضربی، با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است ولی با این حال خالی از اغلاط نیست. در آغاز یک برگ افزودگی‌هایی در نحو، حدیث، لغت و ... با نام «حسن چلبی» آمده است. حاشیه‌نویسی مختصری به نقل از برخی کتب لغت مانند: صحاح و ... دارد؛ انجام نسخه اندکی ناقص می‌باشد. برخی برگها رطوبت دیده است.

◀ عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۲۲۵ - ۲۲۴؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، صص ۹ - ۷؛ فهرس المخطوطات العربية والترتکبة و الفارسية و البوسنوية في مكتبة الغازي خسرو بك بسرايفو في البوسنة و الهرسک، ج ۷، صص ۳۱۷ - ۳۰۷؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانية في دارالکتب القومية بالقاهرة، ج ۱، صص ۲۸۲؛ قاموس الأعلام، ج ۲، صص ۸۰۳؛ کشف الظنون، ج ۱، صص ۳۱؛ هدية العارفين، ج ۲، صص ۴۳۵ - ۴۳۴؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP.135-136;
Handschriften - Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin, Bd.VI, No. 7000; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.II, S.12-14.

«شماره ۱۳۵۴»

۵ اختری کبیر = لغات
Ahterī-i Kabīr = Lūḡāt-i
Ahterī
اختری

مؤلف: مصلح‌الدین مصطفی بن شمس‌الدین، قره حصارى کوتاهوی مشهور به «اختری» (متوفای سال ۹۶۸ هـ. ۶۱/ - ۱۰۶۰ م).

موضوع: لغت / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: ^(۱) «الحمد لله الذي شرفنا بالنطق والبيان وفضلنا بالفصاحة والتبيين ورزقنا الاهتداء إلى تميز اللغات...؛ باب الألف وما بعده من المطابق والمضاعف؛ فصل الألف والباء، الأب؛ بالفتح مع التخفيف بابه والدكبي اصلنده ابوادی واوی حذف ادب، اب دیرلر جمعی آباء و ابون گلور...».

انجام: «... اليه: بتشديد الزاء قاتى برک محکم طاش و سراب معنا سنده گلور و يقال اليه صمغ الطلع و حجارة أمثال الكف؛ اليهما: صحراکه مفاره کبی؛ اليهمود: الرجل الكثير الكد ويرى گوترن بالق؛ تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب».

گزارش متن: همانند کتاب سابق است با این تفاوت که در اینجا لغات و شرح آنها با تفصیل بیشتری بیان گردیده است. این کتاب نخستین بار در سال ۱۲۴۲ هـ. / ۲۷-۱۸۲۶ م توسط دار الطباعة العامرة استانبول به چاپ رسیده و چند سال بعد هم از سوی کتابفروشی صابری تبریز تجدید چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سال ۹۹۶ هـ. / ۱۵۸۸ م □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۸۰ □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۲۰ پ × ۱۰ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۷ × ۱۸ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: این نسخه دارای یک سرلوح محرابی، زمینه لاجورد با گل و برگ طلایی به سبک ترکی است. حاشیه نویسی اندکی با نشان «منه رحمه الله» دارد که به نقل از مؤلف می باشد. برگها مجدول به شنگرف است. در انجام دو مهر بیضی با عبارت: «... سعادت صبحی» دیده می شود. در برگ پایانی یادداشتی در خصوص علت تحریر این

۱. یادآور می شویم که در برخی نسخ مانند نسخه حاضر آغاز آن با اختی صغیر یکی است، لیکن در ادامه متمایز می گردد، ولی برخی نسخ مانند نسخه بعدی در آغاز اندکی اضافه داشته و نهایت اینکه برخی نسخ آن نیز مانند نسخه دارالکتب: (۵۸ لغة ترکی طلعت) کاملاً با اختی صغیر متفاوت است و آغاز آن به صورت: «الحمد لله الذي تحيرت في سראقات جلاله...» آمده است.

نسخه به تاریخ ۱۰۲۱ هـ. آمده است.

«شماره ۱۶۲۴»

نسخه دیگر (۲) 6 Ayni Eser (2)

آغاز: «الحمد لله الذي شرفنا بالنطق والبيان وهو ما يجري على اللسان وفضلنا بالفصاحة والتبيين هو ما يحصل في الجنان ورزقنا الاهتداء إلى تميز اللغات واللسان...؛ أمّا بعد قال... لمّا رأيت رغبة العلماء في درك المعاني...؛ باب الألف وما بعده من المطابق والمضاعف وغيره؛ فصل الألف والباء، الأب؛ بالفتح مع التخفيف بابه والدكبي اصلنده ابو ایدی واوی حذف ایدب؛ أب دیرلر جمعی آباء وأبوء وأبین گلور...».

انجام: «... فصل الياء والميم، الميم؛ بالفتح والتشديد ذكر بحركبي، يقال يم فلان إذا وقع في البحر... و اليمامة: إؤكوكرچینی حمامه کبی، جمعی یمام گلور و عند البعض طائر مثل الحمامة تألف البيوت و يقال...» افتاده.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ. / ۱۷ م] □ عنوانها و نشانها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۴۷۸ □ تعداد سطر: ۲۹ □ اندازه متن: ۲۲ پ × ۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۱ × ۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره فرسوده، مجدول طلائی، با ترنج و سرترنج طلائی، دارای لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی حاشیه نویسی دارد. لبه برخی برگها بریده شده و در برگ دوم یک مهر بیضی طغری با عبارت: «الراجی ابراهیم ۱۲۹۲» دیده می شود. در انجام یک یادداشت پاک شده با عبارت: «این جلد اختی کبیرا در تبریز از کربلائی علی اکبر آقا کتاب فروش بمبلغ پانزده قران گرفتم، اقل الطلاب محمد مهدی تحریر ذلک فی شهر جمادی الثاني سنة ۱۳۳۳ هـ.» آمده است.

«شماره ۹۱۶۰»

۷ اختیار الجزئی = اراده 'İhtiyār el-Cūz' ī = 'İrāde-i

جزئیّه Cūz' īy-ya

مؤلف: محمد بن مصطفی حمید، کفوی حنفی مشهور به «آکرمانی» (متوفای سال ۱۱۷۴هـ./ ۶۱ - ۱۷۶۰م).

موضوع: کلام/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم» و ما تشاؤون إلا أن يشاء الله رب العالمين؛ اشعری عندنده معنای...».

انجام: «... موجب اوله یدی... لازم کلور ایدی، لکن خاشا عکس ملابس در بسویله معلوم و ضبط اولنه».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در شرح و تفسیر آیه شریفه: «و ما تشاؤون إلا أن يشاء الله رب العالمين»^(۱) از منظر علم کلام است که مؤلف در آن در زمینه اراده الهی و مشیت او بحث مستوفایی نموده است؛ «آکرمانی» در این رساله متعرض دیدگاههای اشاعره و معتزله گردیده و بیشتر از نظرات «ابو منصور ماتریدی (متوفای ۳۳۳هـ./ ۴۵۰ - ۹۴۴م) بهره می‌گیرد و در پی آن اختیار مطلق مکتب اعتزال و جبر اشاعره را رد و اختیار جزئی و مختصر را بر اساس مسلک «ماتریدی» مورد تأیید قرار می‌دهد؛ در برخی فهارس از جمله فهرست کتابخانه موزه طوقایی سرای استانبول با عنوان اراده جزئیّه آمده است. این رساله در سال ۱۲۶۴هـ./ ۱۸۴۸م در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق مایل به رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ./ ۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳ (۳۰b - ۳۲a) □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۰ ۱/۲ × ۱۵ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد:

مشمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در انجام نسخه عبارت: «تقریر فاضل آق کرمانی علیه رحمة الباری ۱۲۴۳» مشاهده می‌گردد؛ بر این اساس احتمال دارد این تاریخ (۱۲۴۳هـ./ ۱۸۲۸م) تاریخ کتابت بوده باشد.

عثمانی مؤلفری، ج ۱، ص ۲۱۴؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۸؛ فهرس المخطوطات العربية و الترتکبة و الفارسیة و البوسنیة في مکتبة الغازي خسرو بک بسرایفو في البوسنة و الهرسک، ج ۳، صص ۵ - ۴؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانية في دارالکتب القومية بالقاهرة، ج ۱، ص ۷۱؛ معجم المؤلفين، ج ۱۲، صص ۲۸ - ۲۷؛ هدیة العارفين، ج ۲، ص ۳۳۲؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.43.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

۸ اذکار و ادعیه Azkār ve Ed'īye

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوف/ زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين... والصلوة والسلام على رسولنا محمد وآله وصحبه أجمعين يا ربنا، يا ربنا، إنا نقدّم...».

انجام: «... اولمريچون فتح فتوحات، حلّ جميع مشكلات، سلامت ايمان، بسرّ الله الفاتحه».

گزارش متن: مجموعه‌ای از اذکار و ادعیه بر مبنای متصوفه با گرایش مسلک قادریّه است که مشتمل بر «الدّعاء بعد الذّکر» و «الدّعاء بعد کلمة التّوحید» می‌باشد؛ بخش اول بر سه «وجه» و «نوع» تنظیم گردیده و در آن از ابوحنیفه نعمان بن ثابت (متوفای ۱۵۰هـ./ ۷۶۷م)، عبدالقادر گیلانی (متوفای ۵۶۱هـ./ ۱۱۶۶م) و ... مطالبی نقل گردیده

است. رساله حاضر در زمان سلطان عبدالحمید خان ثانی (۱۳۲۷-۱۲۹۳ هـ.) / ۱۹۰۹-۱۸۷۶ م) تألیف گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ. / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۹ (۸۶b - ۹۴a) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۵×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و آثار رطوبت در بخشهای زیرین برگها مشاهده می‌شود. در انجام یک جدول مربوط به «وفق» آمده است.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

۹ استعاره

9 'İstî'āre

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: بلاغت / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بیان استعاره بعد زماندن بر قطعۀ مکاندن قطعیۀ تشبیه اولوندی نه شمول...».

انجام: «... ذکر اولوندی اندن هیئتیی اولی مفهومی مراد اولوندی استعاره تمثیلیه

اولدی؛ تمت التقریر».

گزارش متن: رساله‌ای ادبی است در موضوع بلاغت و علم بیان که در مورد انواع

استعارات در هیئت، اخبار، حروف، نسبت و... و اینکه اینها چه معانی و مفاهیمی دارند.

در این رساله مؤلف از نظرات قدما مانند ابو یعقوب سراج الدین یوسف خوارزمی مشهور

به «سکاکي» (متوفای ۶۲۶ هـ. / ۱۲۲۸ م)، جلال الدین محمد بن عبدالرحمن دمشقی

معروف به «خطیب قزوینی» (متوفای ۷۳۹ هـ. / ۱۳۳۸ م)، عصام الدین ابراهیم بن محمد بن

عربشاه اسفرائینی سمرقندی (متوفای ۹۴۴ هـ. / ۱۵۳۷ م) و... بهره فراوانی جسته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مایل به رقعه □ کتاب: محمد بن محسن بن محمد، بکشهری^(۱) □ تاریخ کتابت: یکشنبه... ماه رجب سال ۱۲۳۵ هـ. / آوریل ۱۸۲۰ م □ محل کتابت: قره حصار □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۵ (۱۲۶b - ۱۳۰b) □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن: ۱۷×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی مختصری با عناوین «منه»، «کلیات» و... دارد؛ البته بیشتر تعلیقات در حواشی مربوط به تصحیح می‌باشد. پیش از شروع متن چند مطلب در موضوع رساله (تشبیه و استعاره) در یک برگ نگاشته شده است. با توجه به نوع کتابت، تاریخ آن و رساله‌های قبلی و بعدی این مجموعه، احتمال دارد که کاتب مذکور، همان مؤلف این رساله بوده باشد و الله العالم.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

۱۰ أعجوبة الغرائب في نظم 'A'cubat el-Ġerā'ib fī Neẓm

الجواهر العجائب el-Cevāhir el-'Acā'ib

ناظم: بهاء الدین بن بیرام، معلقه وی آنقروی (متوفای سال ۸۹۵ هـ. / ۱۴۹۰ م).

موضوع: لغت منظوم / زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز: «الحمد لله الذي زين الجنان بأنوار رحمته ونور الجنان بأنوار حكمته والصلاة

على رسوله محمد خير بريته...

نه خوش نظم ایلدم دردانه لردن نه خوش صرف ایلدم افکار ایچنده».

انجام: «مستفعلن مستفعلن مستفعلن اشبو کتاب

ساکه بهادن نظمله کو رینجه خوب تعلیم در».

۱. بکشهر روستایی نزدیک قونیه در ترکیه می‌باشد.

گزارش متن: منظومه‌ای در چهارصد بیت، شامل ۱۵ بحر و ۳۶ قطعه که در آن لغات عربی و احياناً فارسی به ترکی، به نظم کشیده شده است. این منظومه به جهت چلبی محمد و چلبی محمود فرزندان ابراهیم پاشا وزیر دولت عثمانی سروده شده است. ناظم، بنا به نوشته اسماعیل پاشا بغدادی در ایضاح المکنون در سال ۸۲۷هـ./ ۱۴۲۴م، از نظم این اثر فارغ شده که با توجه به تاریخ درگذشت ناظم، احتمالاً سال تنظیم این منظومه ۸۷۲هـ./ ۱۴۶۷م بوده و تصحیفی در ایضاح المکنون صورت پذیرفته باشد والله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [ماه رجب سال ۹۹۹هـ./ مه ۱۵۹۱م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۴×۷ پ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی به نقل از لغت اختری دارد؛ در برخی برگها آثار رطوبت و چربی مشاهده می‌شود. در انجام ۲ مهر دایره ناخوانا «عبدالله...» آمده است. تاریخ کتابت به قرینه رساله بعدی این مجموعه نگارش یافت.

◀ ایضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، ج ۱، ص ۹۹؛ عثمانلی مؤلفی، ج ۱، صص ۲۵۲ - ۲۵۱؛ فهرس المخطوطات العربیة و الترتکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۷، ص ۳۹۱؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۸۶۴؛ معجم المؤلفین، ج ۳، ص ۸۰.

«شماره ۵۳۶۹ مجموعه»

۱۱ الفاظ کفر

11 'Alfāz-i küfr

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: عقاید/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «برگون پیغمبر حضره علیه السلام، ابوبکر... کفر و شرک بو خلق آراسنده...».

انجام: «... قصدی و فکری و اختیاری اولمقصرنن کافر اولمز؛ تمت الكتاب بعون الملك الوهاب».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در بیان الفاظی است که به زعم نگارنده آن موجب کافر گردیدن شخص مسلمان می‌شود. این رساله در هامش کتاب شرح وصیة برگوی - که در صفحات آینده همین فهرست معرفی خواهد شد - نگاشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: [خلیل بن علی] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۱۸هـ./ ۱۷۰۶م] □ محل کتابت: [قسنطنطیه] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۵ (۶۴a - ۶۸b) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: در هامش نگاشته شده □ اندازه جلد: ۱۸×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی با ترنج زمینه گل، مرغ و گوزن. ویژگیهای نسخه: این رساله در حواشی برگها نگاشته شده و سطور آن به صورت چلیپا و مورب می‌باشد. نام کاتب، محل و تاریخ کتابت آن به قرینه سایر رساله‌های این مجموعه نگارش یافت.

«شماره ۳۰۴۴ مجموعه»

۱۲ امثله مختلفه

12 Emsile-i Müh̄telife

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: صرف/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «نَصَرَ: فعل ماضی، بناء معلوم، مفرد مذکر غائب، معناسی: یردم اتدی بر غائب ارگچمش زمانده؛ ینَصُرُ: فعل مضارع، بناء معلوم، مفرد مذکر غائب، معناسی: یردم ایدر بر غائب ارشمدهک...».

انجام: «... وانصُرْ بِنی^(۱): فعل تعجب، آخر نفس متکلم وحده، معناسی: تعجب یردم

۱. در نسخه چنین است و صحیح آن «وانصیری» می‌باشد.

اتدی بکا؛ وانصرینا: فعل تعجب، آخر نفس متکلم مع الغير، معناسی: تعجب یردم اتدی بز؛ تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب».

گزارش متن: در این رساله صیغه‌های گوناگون فعل «نَصَرَ» از ابواب ثلاثی مجرد و مزید فیه، به نحو تفصیلی و مجدول به ترکی گزارش گردیده است. این مجموعه برای مبتدیان ادبیات عرب گردآوری شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۳ جمادی الثانی سال ۱۲۳۸ هـ / ۶ فوریه ۱۸۲۳ م □ عنوانها، نشانها و جدولها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۲۰ (۶۹b - ۶۹b) □ تعداد سطر: میانگین «۲۰» □ اندازه متن: ۱۱ × ۷ سانسیمتر □ اندازه جلد: ۱۷ × ۱۲ سانسیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سر ترنج؛ عطف: تیماج زرشکی بالبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به طلای ردی و رنگ قرمز بوده و آثار مختصری از رطوبت بر فراز برگها و بخشهای پایانی رساله به چشم می‌خورد. در انجام یک مهر دایره «محمد ۱۳۰۷» آمده است.

«فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۴۹؛ فهرس المخطوطات العربیة و الترتکبة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسراییفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۸، صص ۶۳، ۱۰۱؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.43; Türkiye Yamaları Tuplu Kataloğu, C.V(07), S.72-73.

«شماره ۶۶۳۹ مجموعه»

13 Ayni Eser (2)

۱۳ نسخه دیگر (۲)

آغاز: «نَصَرَ: فعل ماضی، بناء معلوم، مفرد مذکر غائب، معناسی: یردم ایستدی بر غائب ارگچمش زمانده؛ ینَصَرُ: فعل مضارع، بناء معلوم، مفرد مذکر غائب، معناسی: یردم

ایدر بر غائب ارشمیدیکی حالده یا گلجک زمانده...».

انجام: «... وانصری: فعل تعجب، آخر نفس متکلم وحده، معناسی: تعجب یردم ایستدی بر حاضر اریکا گچمش زمانده؛ وانصرینا: فعل تعجب، آخر نفس متکلم مع الغير، معناسی: یردم نه عجب یردم بر حاضر اریزه گچمش زمانده».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، افعال: ثلث معرب زیبا □ کاتب: سید محمد بن عبدالکریم، حسینی بلخی نقشبندی □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ / ۱۸ م] □ عنوانها، نشانها و اعراب: شنکرف □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۵ (۳b - ۱۸b) □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن: ۱۲ × ۵ سانسیمتر □ اندازه جلد: ۱۵ × ۹ سانسیمتر □ نوع جلد: تیماج مشبک قهوه‌ای تیره، مجدول با ترنج طلایی و قرمز؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره بالبه برگردان. ویژگیهای نسخه: این نسخه مذهب و مجدول به طلا می‌باشد؛ برگها آفت دیده و اندکی مرمت نیز گردیده است و برخی از مطالب آن در اثر برش نابجا افتاده است.

«شماره ۱۰۸۲۲ مجموعه»

14 'Inṣā'-i Merğub

۱۴ انشاء مرغوب

مؤلف: رحمی. (۱)

موضوع: ادبیات و نامه‌نگاری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله جلّ جلاله و عمّ نواله... أمّا بعد ضمیر منیر مهر اهل معارف سمیره پوشیده دکلدرکه اشبو علم...».

انجام: «... رمضان المبارك: ن، شوال المكرّم: ل، ذوالقعدة: ذا، ذوالحجة شریف: ذ؛ تمت».

۱. احتمال دارد وی «پیر محمد چلبی بروسوی متخلص به رحمی» (متوفای ۱۵۷۵ هـ / ۱۵۶۶ م) باشد. «عثمانی مؤلفی، ج ۲، ص ۱۸۰.

گزارش متن: رساله‌ای در آداب و دستور نامه‌نگاری و انشاء برای اقشار مختلف مردم است که همراه اصطلاحات، لغات، القاب و علائم مخصوص نامه‌نگاری نگارش یافته است. مؤلف در پایان اعداد فارسی و ماههای عربی و رومی را بر شمرده و علائم اختصاری آنها را بیان می‌نماید.

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹۷۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف و مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۷ (۳b - ۴۰a) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده، میانگین «۷» □ اندازه متن: میانگین $7 \times 10 \frac{1}{4}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: 17×25 سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: آثار مختصری از رطوبت و اندکی آثار مرمت و وصالی بر روی برخی برگها قابل رؤیت است. پشت برگ انجام افزودگی‌هایی در موضوعات گوناگون نگاشته شده است. ← فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۵۱؛ فهرس المخطوطات العربیة و التركیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسروک بسرایفوفی البوسنة و الهرسک، ج ۴، ص ۲۶۳ و ج ۷، ص ۳۴۳.

«شماره ۲۶۲۸ مجموعه»

۱۵ ایام السعد و النحس Ey-yām es-Sa'd ve en-Naḥs
= روزنامه = Ruz-nāme

مؤلف: عبدالغنی بن عبدالجلیل بن عبدالعزیز.

موضوع: تقویم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... قال الله تعالى في كلام القديم! وفرقان العظيم: «فأرسلنا عليهم ريحاً صرصراً في أيام نحسات...» یعنی جمله گونلر حق تعالی حضرت تلبینک خلق ایتدوکی گونلر در... پس بو حقیر...».

انجام: «... بو دایره ده اولان جدولک عددنه نظر قله سن مراد اولان سالی بواون ایکی سالدن بوله سن و اون سال نه اصل جانور اولورسه ابتدا سندن باشلیه سن الی غیر نهایته بوله دایره بودر، فافهم؛ تم».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در سعد و نحس ایام هفته است که بنا به نوشته مؤلف در مقدمه، خواص ایام را از آیات، احادیث، تفاسیر و کتابهای گوناگون که در این زمینه نگارش یافته، استخراج نموده و در این رساله گرد آورده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ترکی □ کاتب: [یوسف بن ملاکریم] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۶۶ هـ / ۱۷۵۳ م] □ محل کتابت: [روستای اخی صوفیلوی پادار (ترکیه)] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۹ (۳۹b - ۴۷a) □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن: 6×10 سانتیمتر □ اندازه جلد: 10×15 سانتیمتر □ نوع جلد: میشن قهوه‌ای روشن، مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ در انجام یک شکل دایره‌ای در موضوع سالهای دوازده گانه ترکی، حدیثی از امام صادق (ع) در خصوص تعیین اول ماه مبارک رمضان، مسائل متفرقه فقهی و فوایدی در ادعیه و فضائل آن به چشم می‌خورد؛ نام کاتب، تاریخ و محل کتابت بر اساس برگ «۳۶» این مجموعه نگارش یافت.

← فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۷۶.

«شماره ۱۱۹۸۸ مجموعه»

۱۶ بیان شرائط انتاج اشکال اربعه Beyān-i Şerāit-i İntāc-i Eşkāl-i Erbe'ah

شارح: حسین بهسنی (اوائل سده ۱۴ هـ / اواخر سده ۱۹ م).

موضوع: منطق / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين آمين؛ بسم الله والحمد لله والصلوة على

رسول الله و على آله المستغرقين في الله؛ قال الناظم المحقق مدّ ظله لبيان شروط... دور تدور اشكال شها...».

انجام: «... و اب إشارة إلى الثاني و جا إلى الثالث و جب إلى الرابع و اج إلى الخامس...» ناتمام.

گزارش متن: شرح و توضیحی بر منظومه شرائط انتاج اشكال اربعه اثر «سید احمد حجابی بن احمد سپاهی، قسطنونی (متوفای سال ۱۳۰۶ هـ/ ۱۸۸۹ م) است، که نسخه‌ای از آن در صفحات آینده همین فهرست معرفی خواهد شد. شارح از شاگردان حجابی است که در زمان حیات ناظم آن را به عربی شرح نموده است. شایان توجه است که در مقدمه این مجموعه از این رساله با عنوان رساله قیاسیه نیز یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مایل به رقه □ تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۴ هـ / اواخر سده ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱ (۴۶a - ۴۶b) □ تعداد سطر: ۱۲ و ۱۷ □ اندازه متن: میانگین ۸×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۱ ¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: پیش از شروع متن مدیحه‌ای در توصیف شهر «قیصری» و عالمان و شاعران آن دیار از «صادق افندی قیسروی» (برگ ۴۵a) و ابیاتی از اشعار «حجابی» - که این رساله در شرح آن نگاشته شده - آمده است.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

۱۷ بیان طریق قادریّه و رفاعیه Beyān-i Terīk-i Kādiry-yih ve Rif ā'iy-yih

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوف / زبان: عربی، ترکی عثمانی.

آغاز: «اولاً بر فنجان ایچنه بر مقدار روغن زیت قیوب بعده رسول الله علیه السلامه بر

فاتحه شریف اوقیوب...».

انجام: «... آندن یاتوب اویویه لا اله الا الله الواحد القهار، رب السموات والأرض وما بینهما العزیز الغفار».

گزارش متن: رساله‌ای در آداب تصوف بر اساس طریقه‌های «رفاعیه» و «قادریه» است که همراه اوراد و اذکار مربوط با عناوین ذیل نگارش یافته است:

هذا ترتيب شربت طریق رفاعیه؛ هذا ترتيب شربت طریق قادریه؛ قاعدة مبايعه یعنی انابت طریق القادریه؛ قاعدة مبايعه یعنی انابت طریق الرفاعیه؛ قاعدة مبايعه قادری یعنی انابت طریقی؛ آداب پوشیدن خرقة؛ ترجمان پوست؛ ترجمان سفره؛ وصیه سید احمد الرفاعي؛ فی بیان ترجمان تاج؛ فی بیان الخرقة، فی بیان پوست و ترتیب استخاره.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف درشت تر از متن □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۲ (۲۱b - ۳۳a) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۶×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۱ ¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در هامش و حواشی برگها افزودگی‌هایی در موضوع تصوف با عناوین: ترجمان نصیحت، ترجمان الف، دعای شده و ... به چشم می‌خورد؛ روی بخشهای زیرین برگها آثار مختصری از رطوبت بر جای مانده است.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

۱۸ تاریخ پچوی = تاریخ عثمانی Tārīh-i Peçevî = Tārīh-i 'Ösmānī

مؤلف: ابراهیم افندی بن عبدالله، پچوی^(۱) دفتردار رومی (متوفای سال

۱. «پچ» نام محلی در کشور مجارستان کنونی بوده است.

۱۰۶۱ هـ / ۱۶۵۱ م).

موضوع: تاریخ / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمداً لبّ جلیل من عبد ذلیل و سلاماً علی حبیب فائق من محبّ صادق... اما بعد خلان صفا و اخوان با وفایه خفی و پوشیده اولمیه که چون دیاریمز دیار انکروس...». انجام: «... چونکم غرضی امر سلطنتده مستقل اولمغله حمایت فقرا و مسلمین ایدی گناهلریله موآخذه اتمیه بلکه لطف و احسانیه معامله ایدوب طریق عدله گتمیه؛ بمنّه و لطفه».

گزارش متن: شرح وقایع تفصیلی دولت عثمانی از سال ۱۰۴۹-۹۲۶ هـ / ۱۶۴۰-۱۵۲۰ م است که تاریخ و حوادث زمان سلطنت سلطان سلیمان خان قانونی تا سلطنت سلطان مراد خان چهارم را در بر می‌گیرد. «پجوی» از تاریخ‌نویسان برجسته عثمانی است که اصالتاً اهل مجارستان کنونی است؛ وی در سال ۱۰۴۶ هـ / ۱۶۳۶-۳۷ م به دفترداری بوسنی و هرزگوین منصوب و اواخر عمر خویش را در زادگاهش گذرانده است. «برسوی» در اثر ماندگار خویش عثمانلی مؤلفری درباره این کتاب می‌نویسد: «عبارات این تاریخ، گویا و روشن و از افراط و تفریط به دور است؛ وی در انجام تاریخ خود شرح حال مختصری نیز از چنگیز و هولاکو ارائه داده است». این کتاب در سال ۱۲۸۱ هـ / ۱۸۶۴-۶۵ م از سوی دارالطباعة عامره استانبول در ۲ جلد به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اوایل سده ۱۲ هـ / ۱۸۰۰ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۵۰۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۵×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز، مجدول به طلا، ضربی، با ترنج زمینه طلایی گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی؛ عطف و گوشه: تیماج قهوه‌ای تیره؛ دارای لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. آثار مختصری از رطوبت روی لبه

برگها دیده می‌شود. روی آغازین برگ نسخه تملک «یازیچی میانه عثمان کاتب مصرف آغای...» با تاریخ ۱۴ ربیع الأول ۱۱۶۸ هـ. با مهر هشت گوش «عثمان...» و همچنین تملک «السید مصطفی مسعود سر اطباء خاصه» با تاریخ ۱۲۲۷ هـ. مشاهده می‌گردد.

عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۳۲-۳۳؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۹۷-۹۶؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، صص ۳۵۰-۳۴۹؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۳۲؛

Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana, P.69;

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, PP. 55-56;

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S. 225-230;

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.250-252.

«شماره ۶۶۸۸»

19 Tarih-i Nişancı

۱۹ تاریخ نشانجی

مؤلف: محمد بیک چلبی بن رمضان، مرزیفونی رومی مشهور به: «نشانجی» و «رمضان زاده» (متوفای سال ۹۷۹ هـ / ۷۲-۱۵۷۱ م).

موضوع: تاریخ و سیره / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ابتدا بر نام حق شد فتح باب این کتاب

ختم شد بر نام شه و الله أعلم بالصواب

ناظم جواهر اخبار، راقم نوادر آثار... مالک الملك لا شريك له... الحمد لله على الطافه السنّیة... بعد از شکر و سپاس بی حد...».

انجام: «شکر خدا که هر چه طلب کردی از خدا

بر منتهای همت خود کامران شدی».

گزارش متن: اثری منتخب، مختصر و عمومی مشتمل بر شرح احوال انبیاء علیهم السلام، خلفای راشدین و حسنین علیهم السلام و همچنین اصحاب حضرت رسول ﷺ، سایر ملوک اموی، عباسی، آل عثمان، وزراء، علماء و امراء و مشایخ سلسله عثمانی در ترکیه است که در حدود سال ۹۷۰ هـ/ ۱۵۶۳ م به نام سلطان سلیمان خان قانونی (۹۷۴-۹۲۶ هـ/ ۱۵۲۰-۶۶ م) و با عناوین «تفصیل - تفصیل» تألیف گردیده است. این کتاب برای کسانی که می‌خواهند اجمالی از تاریخ بدانند، مفید است. کتاب حاضر در منابع گوناگون با عناوین ذیل آمده است: تاریخ منتخب للفهم اقرب، نشانجی تاریخی، کتاب تواریخ، سیر انبیاء عظام و تواریخ شاهان، تواریخ مشاهیر انبیاء عظام، تاریخ توقیعی، جواهر اخبار و نوادر آثار، سیر انبیای عظام و احوال خلفای کرام و ...؛ ضمناً با عنوان اصلی تاریخ نشانجی و همچنین عنوان اخیر هم به سال ۱۲۷۹ هـ/ ۱۸۶۲ م در دارالطباعه العامرة استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ متنوع □ کاتب: عبدالباقی بن علی القاضی، قسطنطونی □ تاریخ کتابت: اول ماه شعبان سال ۹۹۵ هـ/ ۷ ژوئن ۱۵۸۶ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۴۲ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۴×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کرم؛ عطف: تیماج قهوه‌ای فرسوده.

ویژگیهای نسخه: آثار مختصری از ربوبت در لبه برگ‌ها و مرمت برخی از آنها دیده می‌شود؛ خطوط با دو خط نگارش یافته، احتمال دارد کاتب مذکور بخش دوم نسخه را نگاشته باشد. در انجام چند برگ مطالب گوناگون و اشعاری چند به انضمام لیستی از امرای (?) قریم [کریمه] و یادداشتهای مختلف آمده که در سال ۱۱۳۴ هـ. نوشته شده است. در حواشی برگهای پایانی استدر اکی بر حوادث و وقایع بعد از مؤلف نگاشته شده که تا سال ۱۰۲۰ هـ/ ۱۶۱۱ م را در بر می‌گیرد.

إيضاح المکنون في الذیل علی كشف الظنون، ج ۲، ص ۳۲؛ عثمانی مؤلفی، ج ۳، ص ۵۴-۵۳؛ فهرس المخطوطات الترتیبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۳۴؛ فهرس المطبوعات الترتیبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، صص ۲۳۲ و ۲۶۰؛ فهرست نسخه‌های خطی ترکی انستیتو ملل آسیائی (لنین گراد)، ج ۱، صص ۲۸-۲۷؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۲۳۰۰؛ هدیه العارفین، ج ۲، صص ۲۵۱ و ۲۷۲.

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S. 211-219;

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 174-175;

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.189-190.

«شماره ۳۰۲۷»

۲. نسخه دیگر (۲) Ayni Eser (2)

آغاز: «ابتدا بر نام حق شد فتح باب این کتاب

ختم شد بر نام شه و الله أعلم بالصواب
ناظم جواهر اخبار، راقم نوادر آثار... هو الاله ولا سواه مالك الملك لا شريك له...
الحمد لله على الطافه السنيّة... بعد از شكر و سپاس بی حد و قیاس و پس از درود اراده
ورود بأشرف الناس...».

انجام: «در مسند خلافت اصحاب مصطفی

ظلّ اله بر سر خلق جهان شدی

شکر خدا که هر چه طلب کردی از خدا

بر منتهای همت خود کامران شدی

تمت الكتاب و ربنا محمود وله الملك و العلى و الجود».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۱ هـ/ ۱۷ م] □ عنوانها و نشانیها:

شنگرف، طلا و مشکی □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۱۵۹ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۴×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی با ترنج گل و بوته. ویژگیهای نسخه: در آغاز یک سرلوح زیبا به سبک ترکی، دارای گل و برگ الوان و طلائی، نگاره‌های اسلیمی طلائی، زمینه لاجورد با جداول طلا، لاجورد و مشکی آمده است. فواصل عبارات دو برگ آغازین کتاب دارای دوائر زرین و عناوین طلائی است؛ ضمناً برگها مجدول به طلا و مشکی می‌باشد. در آغاز نسخه فهرست مطالب کتاب ثبت گردیده است؛ در حاشیه تصحیح شده و مختصری حاشیه نویسی و تعلیقه تا تاریخ ۱۰۳۰ هـ/ ۱۶۲۱ م دارد. آثار مختصری از رطوبت، وصالی و مرمت غیر فنی روی برگها مشاهده می‌گردد. روی برگ انجام مطالب و اشعاری عرفانی (صوفیانه) به عربی و ترکی نگاشته شده است.

«شماره ۳۹۰۲»

۲۱ التجوید (رسالة في...)

21 et-Tecvid

مؤلف: حافظ محمد بن عمر، افندی (سده ۱۱ هـ/ ۱۷ م).

موضوع: علوم قرآن / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... اما بعد بلغل ای طالب قراءه قرآن که بو رساله، تجوید بیاننده...».

انجام: «... امیدر که جمله امت محمد صلی الله علیه و علی آله و صحبه و ازواجه و سلم اکا موفق اولوب...».

گزارش متن: رساله مختصری در بیان قواعد تجوید است که در یک مقدمه (در دو بخش) ده باب و یک خاتمه به شرح ذیل تألیف گردیده است. مقدمه: در بیان استعاذه و بسم الله؛ باب اول: در بیان نون ساکن و تنوین؛ باب دوم: در بیان مخارج حروف؛ باب سوم: در بیان صفات حروف؛ باب چهارم: در بیان مد و قصر؛ باب پنجم: در بیان حروف

لین؛ باب ششم: در بیان حرف راء؛ باب هفتم: در بیان ادغام صغیر؛ باب هشتم: در بیان حرف هاء؛ باب نهم: در بیان الف و لام تعریف؛ باب دهم: در وقف؛ خاتمه: در لحن. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: سال ۱۰۶۲ هـ/ ۱۶۵۲ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۴ (۷۳b - ۸۷a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۱×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: دورو تیماج؛ برون: مشکی، ضربی، مجدول با ترنج زمینه گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی؛ درون: زرشکی. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و برگها مجدول به شنگرف است؛ در انجام یک برگ افزودگی‌هایی شامل مطالب و اشعار گوناگون به انضمام یک مهر با عبارت: «شهاب الدین الحسینی» (؟) آمده است.

«فهرس المخطوطات الترتیبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۸۷»

«شماره ۲۸۵۱ مجموعه»

۲۲ تجوید قره‌باش

22 Tecvid-i Kara-bāş

مؤلف: شیخ عبدالرحمن، قره‌باشی (متوفای سال ۹۰۴ هـ/ ۹۹-۱۴۹۸ م).

موضوع: علوم قرآن / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الله تعالی به حمد و ثنادن و رسولنه دخی الله اصحابنه صلوة سلامد نصکره معلوم اولکه حرف مدّ اوچدر: واو، یاء، الف؛ اما وانه زمان حرف مدّ اولور، و او ساکن اولسه ما قبل مضموم اولسه...».

انجام: «... و بری سورة یسنده «من مرقدنا هذا» و بری سورة قیامتده «من راق» و بری سورة مطففین ده «کلا بل ران» تعریف السکته قطع الصوت دون النفس».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر و مشهور در تجوید قرآن کریم است. این رساله ابتدا در سال ۱۲۵۱ هـ/ ۱۸۳۵ م همراه شرح آن - که از سوی حسین حمدی نگاشته شده - در دارالطباعة

العامة استانبول به چاپ رسیده سپس در سال ۱۲۶۴هـ./ ۱۸۴۸م تجدید چاپ گردیده است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: سید محمد بن عبدالکریم، حسینی بلخی نقشبندی □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲هـ. ۱۸م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۵ (۵۵a - ۵۵b) □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۲×۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشبک قهوه‌ای تیره، مجدول با ترنج طلایی و قرمز؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره؛ دارای لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: حاشیه‌نویسی مختصری دارد که در اثر برش نابجا بخشی از آن افتاده است؛ برگها مجدول به طلا، قرمز و مشکی است و برخی از آنها آفت دیده که اندکی مرمت نیز گردیده است. در انجام بین عبارات کاتب، با طلا دندان موشی شده و بخشی از آن عبارات پاک شده است؛ ضمناً افزودگی‌ها و عباراتی به نقل از بستان العارفین در موضوع وقف و ابتداء آمده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۱، ص ۱۴۸ (پاورقی)؛ فهرس المخطوطات التترکیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۱۸۹؛ فهرس المخطوطات العربیة و التترکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسروک بسراییفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۱، ص ۱۰۲ و ج ۷، ص ۳۵۱ و ج ۸، صص ۳۳۸-۳۳۷؛ فهرس المطبوعات التترکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۵۲؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 4-5.

«شماره ۱۰۸۲۲ مجموعه»

۲۳ تحفة الحرمين

23 Tühfet el-Haremeyn

مؤلف: یوسف بن عبدالله، رهاوی قسطنطینی رومی متخلص به «نابی» (متوفای سال ۱۱۲۴هـ./ ۱۷۱۲م).

موضوع: تاریخ و سفرنامه / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ای بیت حرامی صف غفرانه مقام

وی باب سلامی مدخل دارسلام».

انجام: «دیدم تمانه نابی بو نسخه نک تاریخ

بو تحفة الحرمینم قبول ایده مولا».

گزارش متن: سفرنامه حج است که نگارنده آن هنگام زیارت حرمین شریفین نگاشته است. بنا به نوشته شمس الدین سامی در قاموس الاعلام گویا این سفر مأموریتی بوده از جانب سلطان محمد چهارم پادشاه عثمانی (۹۹-۱۰۵۸هـ./ ۸۷-۱۶۴۸م)؛ همچنانکه در مقدمه کتاب نیز به اسم این سلطان اشاره شده است. مؤلف از اعظم شعرای امپراتوری عثمانی است و در این سفرنامه پیوسته و به مناسبت از اشعار خویش آورده است. تاریخ تألیف کتاب بر اساس ماده «تحفة الحرمینم» سال ۱۰۷۲هـ./ ۶۲-۱۶۶۱م می‌باشد. این سفر از شهر اسکدار در ترکیه شروع و از مسیرهای حلب، شام، مصر و گذر از عقبه مصر وارد حجاز گردیده است. این کتاب در سال ۱۲۶۵هـ./ ۱۸۴۹م توسط دار الطباعة العامة استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ. ۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۰۸ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۳×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۳×۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، ضربی با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ در آغاز کتاب فهرست مطالب و همچنین اشعاری فارسی به نقل از گلشن راز و اشعاری ترکی از «فضولی»، شاعر دلباخته اهل بیت (ع) آمده است. روی برگ آغاز تملک «محمد شهیر بصاری خواجه زاده» و «درویش محمد بیارغی زاده» به انضمام یک مهر هشت گوش «خادم... محمد... کاتب» به چشم می‌خورد. برگهای نسخه مختصری رطوبت دیده است و برگها مجدول به شنگرف می‌باشد.

عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، صص ۴۵۰-۴۴۸؛ فهرس المخطوطات التُركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۲۸؛ فهرس المطبوعات التُركیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۴۹؛ قاموس الأعلام، ج ۶، ص ۴۵۳۴؛ هدیة العارفین، ج ۲، ص ۵۶۸؛

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S. 452-454.

«شماره ۲۰۵۵»

۲۲ تحفه شاهی

24 Tühfe-i Şahidi

ناظم: مولوی ابراهیم دده بن صالح، مغلوی رومی متخلص به «شاهدی» (متوفای

سال ۹۵۷هـ/۵۱-۱۵۵۰م).

موضوع: لغت منظوم/ زبان: ترکی عثمانی، فارسی.

آغاز: «بنام خالق و حیّ و توانا قدیم و قادر و بسینا و دانایا

ثنا و حمد و شکر بی نهایت سپاس و منت بی حدّ و غایت».

انجام: «دنجی کوکه ای مردان دیرلر سپهرگردان

به ایو سپرم ریحان سپری ایک تمامی».

گزارش متن: منظومه بسیار متداول و مشهوری در عروض و لغت می باشد که مورد توجه ادیبان قرار گرفته و شروح فراوانی بر آن نگاشته اند که چند مورد از آنها در صفحات آینده این فهرست خواهد آمد، ان شاء الله؛ در این منظومه لغات فارسی و ترکی مانند نصاب الضبیان همراه بحور عروضی آنها در هشتصد بیت در سال ۹۲۰هـ/۱۵۱۴م به نظم درآمده است و ناظم در آن از لغات فارسی مثنوی معنوی ملا جلال الدین محمد رومی بلخی (متوفای ۶۷۲هـ/۱۲۷۳م) فراوان آورده است. در هدیة العارفین از این منظومه تحت عنوان التحفة فی اللغة الفارسیة یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [ماه رجب سال ۹۹۹هـ/مه ۱۵۹۱م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۵ (۳۰b - ۵۵a) □ تعداد سطر: میانگین «۱۷» □ اندازه متن: ۸×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۱۹ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج آجری، ضربی، با ترنج زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و آثار مختصری از رطوبت بر فراز برگها و مرمت اندک در میان برگها مشاهده می شود. تاریخ کتابت به قرینه رساله های بعدی این مجموعه نگارش یافت.

عثمانلی مؤلفلری، ج ۱، صص ۹۴-۹۲؛ فهرس المخطوطات التُركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۱۳۶-۱۳۳؛ هدیة العارفین، ج ۱، ص ۲۷؛

Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum, P.139; *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University*, Vol.1, PP.13-14;

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S. 23-25.

«شماره ۵۳۶۹ مجموعه»

۲۵ التحفة الهادیة = دانستن et-Tühfet el-Hādiya = Dānisten

مؤلف: محمد بن حاجی الیاس، زیلی.

موضوع: لغت و دستور زبان/ زبان: فارسی، ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله العلیّ القوی الجبار والصلوة... و چون صبیان متعلّم پیش از تعلّم... الأوّل دانستن: بلمک، شناختن: اکلمق...».

انجام: «... نوع دیگر غیر از من، غیر از ما، غیر از تو، غیر از شما، غیر از ایشان؛ تمت کتاب بعون الله الملك».

گزارش متن: رساله مختصری در دستور زبان فارسی است که به مانند یک فرهنگ

تطبیقی (نصاب) در ده قسم و چهار فصل با ترجمه زیر ترکی نگارش یافته است. عناوین کتاب عبارتند از:

قسم اول: مصدر، قسم دوم: ماضی، قسم سوم: فعل مستقبل، قسم چهارم: حال، قسم پنجم: امر، قسم ششم: نهی، قسم هفتم: نفی، قسم هشتم: جحد، قسم نهم: اسم فاعل، قسم دهم: اسم مفعول؛ فصل اول: در اسماء سماوی و ارضی، فصل دوم: در اعضاء اناسی، فصل سوم: در اسماء صناعات و ادات او، فصل چهارم: در اسماء حیوانات.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ [کاتب: احمد بن ولدان، آقچه شهری] تاریخ کتابت: ماه ربیع الآخر سال ۹۹۸ هـ. / فوریه ۱۵۹۰ م [عنوانها و نشانیها: شنکرف] نوع کاغذ: فرنگی [تعداد برگ: ۲۸ (۱b - ۲۷a)] [تعداد سطر: ۱۴] [اندازه متن: ۸×۱۴ سانتیمتر] [اندازه جلد: ۱۵×۲۱] نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: نام کاتب و تاریخ کتابت به قرینه رساله بعدی این مجموعه نگارش یافت، ولی این احتمال است که این تاریخ (۹۹۸ هـ.) تاریخ کتابت نسخه مستنسخ عنه باشد، چرا که به نظر می‌رسد نسخه حاضر حداکثر از سده ۱۱ هـ. / ۱۷ م باشد. این نسخه در مقایسه با نسخه «۷۱۶۰» همین کتابخانه - نسخه بعدی همین فهرست - حدود (۱۰) برگ کم دارد. بخشی از برگها رطوبت و آفت دیده است.

فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه مغنیا، ص ۳۷۵؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی (منزوی)، ج ۵، ص ۳۵۹۴؛ فهرس المخطوطات العربیة والترکیة والفارسیة والبوسنیة فی مکتبة الغازی خسروک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۱، ص ۳۸۳ و ج ۷، صص ۳۰۲، ۴۶۳-۴۶۲؛ فهرس المخطوطات الفارسیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۲، ص ۵۴؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۳۲۶؛ *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, P. 141; *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Libray of Leiden University*, Vol.1, PP.18-19.

«شماره ۲۰۴۸ مجموعه»

۲۶ نسخه دیگر^(۱) (۲) Ayni Eser (2)

آغاز: «دانستن: بلمک، شناختن: اکلمق، آموختن: اگر تمک، خواندن: اوقمق، نوشتن: یزmq، فرمودن: بیورمق...».

انجام: «... نه صد هزار: طقوز یوز بیک، هزار با هزار: بیک کرّه بیک؛ تمت،

بو نسخه اسنه اولسون مبارک میسر ایلسون الله تبارک

؛ تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرب [تاریخ کتابت: روز ۱۲ ماه محرم سال ۹۹۹ هـ. / ۲۲ نوامبر ۱۵۸۹ م] [عنوانها و نشانیها: شنکرف] نوع کاغذ: شرقی [تعداد برگ: ۴۰] [تعداد سطر: میانگین «۷»] [اندازه متن: ۱۰×۱۴ سانتیمتر] [اندازه جلد: ۱۴×۲۱ سانتیمتر] نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: روی برگ آغاز و انجام چند مطلب در عودات و در انجام تملک «محمد افندی» دیده می‌شود. در حاشیه تصحیح گردیده و با نسخه اصل به خط مؤلف (؟) مقابله گردیده است؛ آثار زیاد رطوبت روی برگها مشاهده می‌گردد، البته متن خواناست.

«شماره ۷۱۶۰»

۲۷ تحقیق الصلوات Tehkik es-Salavāt

مؤلف: سعد الدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم زاده» (متوفای سال ۱۲۰۲ هـ. / ۸۸-۱۷۸۷ م).

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «تحمیدات خالق موجودات و صلوات مفخر کائنات، علیه الصلوات والتسلیمات و علی الآل والأصحاب والصحابیات؛ اداسندنصرکه ارباب روایات

۱. نسبت به نسخه سابق در انجام اضافاتی دارد؛ لیکن نسخه حاضر فاقد مقدمه است.

و اصحاب درایات می‌اننده پوشیده دگلدر...».

انجام: «... فعال ایله مأمور اولمشلردر که اجمالاً صلاة حقیقیده دخی تحقیق اولنمشدی... النظر في ذلك بعين الحقيقة والإنصاف لا بنظر العصبية والاعتساف؛ تمّ تحریر هذا البياض بعون الكريم الفيّاض فالحمد لله والصلاة على رسول الله صلى الله عليه وسلم، آمين».

گزارش متن: رساله‌ای در احکام نماز، اقسام آن و کیفیت اعمال آنها بر اساس فقه مذهب حنفی است که در ۵۵ باب و یک خاتمه در مورد سجده، در سال ۱۱۷۶ هـ. ۶۳/ - ۱۷۶۲ م (بر اساس ماده عنوان رساله) تألیف گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): سال ۱۱۷۶ هـ. ۶۳/ - ۱۷۶۲ م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۴۲ (۱۹b - ۵۹) □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۶ × ۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی ابری؛ عطف و مغزی؛ تیماج قهوه‌ای با لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: این رساله نسخه اصل به خط مؤلف است و از این حیث حائز اهمیت فراوان می‌باشد. در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی نیز دارد. در برگ آغاز فهرست ابواب رساله و همچنین مهر بیضی «سید شهاب‌الدین ۱۲۷۹ و ف» و تاریخ تألیف این رساله بر اساس ماده «تحقیق الصلوات» (۱۱۷۶ هـ.) آمده است. برخی حواشی آن الصاقی است که از رساله دیگر بریده و در این نسخه چسبانده اند، البته نشان حواشی «منه» یکی است. روی مطالب قلم خوردگی‌هایی مشاهده می‌شود.

إيضاح المكون في الذيل على كشف الظنون، ج ۱، ص ۲۶۶؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸؛ فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۴۶؛ هدية العارفين، ج ۱، صص ۴۰۶ - ۴۰۵؛

«شماره ۱۲۱۰۳ مجموعه»

۲۸ تدبیر الحجر المکرم Tedbīr el-Hecer-il Mūker-rem

مؤلف: حاج عثمان، بیلانی (متوفای بعد از سال ۱۱۰۲ هـ. ۹۱/ - ۱۶۹۰ م).

موضوع: کیمیا/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله ثم الحمد لله رب العالمين... اما بعد معلوم اوله که بو عبدالفقير الحقيير المعترف...».

انجام: «... ترشد إن شاء الله الباب الثاني عشر نجل كتمان صلاح تقويدر والسلام». گزارش متن: رساله‌ای مختصر در علم کیمیا است که در آن روش استخراج مواد، تبدیل اجسام، طرح اکسیر و ... مطرح شده است؛ مؤلف این رساله را بعد از سیاحت‌های طولانی و مطالعه کتب مختلف و مذاکره با دانشمندان این فن در سن پنجاه سالگی به سال ۱۱۰۲ هـ. ۱۶۹۱ م در دوازده باب تألیف کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. ۱۹/ م] □ عنوانها و نشانیها: مشکی و اندکی شنکرف □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۲۰ (۱b - ۲۰b) □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: ۱۱ × ۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷ × ۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است. در آغاز تملک و دستخط عالم بزرگوار «حیدر قلی خان سردار کابلی» با عبارت ذیل به چشم می‌خورد: «صار إلى نوبة الأقل الأفقر حیدر قلی بن نور محمد خان الکابلی عفی عنهما عاشر شهر رجب سنة أربعين و ثلاثمائة و ألف هجرية، أهداه إلى حضرة السيد السند المولى المعتمد الأوفى الصفي مولانا میرزا سید علیخان المستوفي التفريحي دام ظلّه من طهران علی يد حضرة قطب الأقطاب مولانا السيد إسماعيل المعروف بالأجاق مدظلّه و الحمد لله و صلى الله على محمد و آله الطاهرين و سلم؛ ۱۰ رجب سنة ۱۳۴۰». آثار رطوبت، وصالی و مرمت مختصر در برخی برگها دیده می‌شود.

«شماره ۱۶۶۲ مجموعه»

۲۹ تذکرة الشعراء

29 Tezkiretü's-Şū'arā'

مؤلف: عبداللطیف^(۱) بن عبدالله، قسطنونی متخلص به «لطیفی» (متوفای سال ۹۹۰هـ/۱۵۸۲م).

موضوع: تراجم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم مطلع موزون کلام قدیم

محامد منظومه فصاحت نظام و مدایح منثوره بلاغت انتظام...».

انجام: «دعا اولمزسه باری جان و دلدن ديه لطيله حق رحمت اتسون». گزارش متن: شرح حال حدود ۳۰۰ نفر از شعرای نامی دولت عثمانی (ترکیه) است که در دو فصل تألیف گردیده است؛ فصل اول: در بیان شعرای مشایخ و سلاطین (۲۰ نفر) و فصل دوم: در بیان شعرای سلاطین آل عثمانیان (۲۸۲ نفر). این کتاب به روشی منسجم و به ترتیب حروف تهجی در سال ۹۵۳هـ/۱۵۴۶م تألیف شده و به سلطان سلیمان خان قانونی (۹۷۴-۹۲۶هـ/۶۶-۱۵۲۰م) تقدیم گردیده است، ضمناً مؤلف شرح حال خویش را در این کتاب، با عنوان «لطیفی» نگاشته است. این کتاب در سال ۱۳۱۴هـ/۱۸۹۶م با عنوان تذکرة لطیفی از سوی مطبعة اقدام استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: درویش محمد بن مراد □ تاریخ کتابت: اواخر ماه جمادی الآخرة سال ۹۸۴هـ. / سپتامبر ۱۵۷۶م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۷۶ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۷×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۴×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قهوه‌ای، مجدول به طلا با ترنج و سر ترنج گل و بوته و نگاره‌های اسلیمی زمینه طلایی محو شده؛ درون: زرشکی تیره با ترنج طلایی و لبه برگردان فرسوده.

ویژگیهای نسخه: این نسخه در زمان حیات مؤلف نگاشته شده و از آن جهت حائز

۱. در هدیه العارفین «لطف الله» ثبت شده است.

اهمیت فراوان است. سرلوح کتاب بریده شده؛ برگ دوم آن اندکی فرسوده و آفت دیده است؛ در برخی برگها آثار رطوبت و آفت دیدگی به چشم می‌خورد که البته گاهی مرمت نیز شده و ضمناً رطوبت هم به متن سرایت نکرده است. روی برگ آغاز یک تملک «حافظ عبدالله خلوصی» در تاریخ ۴ ماه صفر سال ۱۳۳۶ و نام «علی افندی» و همچنین در برگ انجام یک نامه با عنوان احمد پاشا وزیر اعظم عثمانی به چشم می‌خورد.

← عثمانلی مؤلفی، ج ۳، صص ۱۳۵ - ۱۳۴؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۱۵۹ - ۱۵۸؛ فهرس المطبوعات التركیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۳۱۲؛ قاموس الأعلام، ج ۵، ص ۳۹۹۴؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۳۸۷؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۸۴۰؛

Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana, P. 167; *Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S. 392-395.

«شماره ۲۹۰۴»

۳۰ ترجمه بهجة الأسرار

30 Tercüme-i Behcet el-Esrār

مترجم: حسین افندی بن حاج حسن، ادرنوی (متوفای بعد از سال ۱۰۰۷هـ. / ۹۹-۱۵۹۸م).

موضوع: تراجم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) افتاده «... بحرینک بر قطره سیله عصاة مؤمنین مغفور اولمشدر و دخی... (۲b) و بعده بو عبد عاصی پر معاصی... (۵b) فصل فی ذکر نسب الشیخ عبدالقادر الکیلانی... بو فصل حضرت شیخ...».

انجام: «... (۱۸۵a) فصل فی ذکر کلمات أخبرها الشیخ عبدالقادر... والشیطان

۱. آغاز اصل کتاب: «حمد بی حد و ثنای لایعد اول قادر و قدیم و صانع حکیمه که قلوب اولیاء و صدور...».

طرفهم إلى أهدهم إلى، قل لهم «اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ»، اتَّصَلْ ثُمَّ انْقَطِعْ ثُمَّ اتَّصَلْ ثُمَّ انْقَطِعْ ثُمَّ أَوْصَلْ؛ تَمَّتِ الْكِتَابُ... آمِينَ آمِينَ آمِينَ».

گزارش متن: ترجمه نیکوئی از کتاب: بهجة الأسرار و معدن الأنوار في مناقب السادة الأخيار من المشايخ الأبرار، اثر: «شیخ نورالدین ابوالحسن علی بن یوسف، لخمی شافعی» معروف به «ابن جهضم همدانی» (متوفای سال ۷۱۳هـ/۱۳۱۳م) است، که به نام «سلطان محمدخان سوم (۱۰۱۲-۱۰۰۳هـ/۱۶۰۳-۱۵۹۵م) و درخواست وزیر «حسن پاشا» به تاریخ ۱۰۷هـ/۱۵۹۸م در بغداد نگارش یافته است. مترجم، این کتاب را در یازده فصل - که اختصاص به شرح احوال شیخ عبدالقادر گیلانی (متوفای ۵۶۱هـ/۱۱۶۶م) دارد - با استفاده از نسخ مختلف بهجة الأسرار با اضافه کردن مطالبی از خویش در شرح حال برخی مشایخ نوشته است. این کتاب در سال ۱۲۸۵هـ/۱۸۶۹م در استانبول چاپ سنگی شده است. عناوین فصول نسخه حاضر به ترتیب ذیل می‌باشد:

فصل: فی ذکر نسب الشیخ و ولادته و صفاته؛ فصل: فی ذکر بدئه؛ فصل: فی أخذه الخرقه؛ فصل: فی ذکر خلواته و تقیّده و مجاهداته؛ فصل: فی ذکر أخبار المشایخ عنه؛ فصل: فی ذکر من حنّا رأسه من المشایخ؛ فصل: فی ذکر تعظیم الأولیاء له؛ فصل: فی ذکر طریق الشیخ؛ فصل: فی ذکر أولاده و مشایخ عصره؛ فصل: فی ذکر نساء عارفات؛ فصل: فی ذکر کلمات أخبرها الشیخ.

گزارش نسخه: نوع خط: رقه، نسخ ترکی و گاهی نسخ معرب □ کاتب: عمر، وصفی از میری خلوتی □ تاریخ کتابت: ماه رمضان المبارک سال ۱۲۷۶هـ/مارس ۱۸۶۰م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۲۲۷ (۱a - ۲۲۷a) □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۴×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف، تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: برگ اول مجدول به طلا و مشکی است. در آغازین برگ دستخط

مرحوم حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی با عبارات ذیل مشاهده می‌شود: «کتاب بهجة الأسرار في مناقب الشيخ عبدالقادر الجيلاني بالتركية الإسلامية... ألفه مؤلف في زمن السلطان محمد بن مرادخان من ملوك آل عثمان و باسم وزيره حسن باشا و اسم المؤلف حسين بن الحاج حسن الأدرنوي نزيل بغداد»؛ برگها مجدول به شنگرف و همچنین نام «عبدالقادر» در متن کتاب با رنگ قرمز نگاشته شده است. افتادگی از آغاز یک یا دو برگ بیش نیست؛ بعد از برگ (۱۱۹) خط نسخ معرب به نسخ متمایل به رقه تبدیل می‌شود و نوع کاغذ هم از برگ (۱۷۹) از فرنگی قدیم مبدل به فرنگی جدید می‌گردد. آثار ناچیزی از مرمت و وصالی روی برخی برگها مشاهده می‌گردد.

☞ فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب القومية بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۸۹؛ فهرس المطبوعات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۷۶؛ كشف الظنون، ج ۱، صص ۲۵۷ - ۲۵۶؛

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S. 462.

«شماره ۲۸۵۹ مجموعه»

۳۱ ترجمه التبیان فی تفسیر القرآن

31 Tercüme-i et-Tibyān fī Tefsīr el-kūr'ān

مترجم: شیخ الاسلام محمد بن محمود، تفسیری مشهور به «دبّاح زاده» (متوفای سال ۱۱۱۴هـ/۱۷۰۲-۳م).

موضوع: تفسیر / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) افتاده «... ایکی کرّه حضور همایونلرنده بحث اولنوب حین استماعلرنده معنای تلذذ قرآن و تنصّح فحوای فرقان... (۱b) اشبو سوره یه فاتحه الکتاب دیندلدی زیرا

۱. آغاز اصل کتاب: «الحمد لله الذي أنزل على عبده الكتاب ولم يجعل له عوجاً...».

که قرآن آنکله افتتاح و ابتدا اولنمشدر...».

انجام: «... احسان ایدنلر ایچوندر؛ الحمد لله أولاً و آخراً شاکراً لأنعمه ظاهراً و باطناً و سبحان الله العظیم و بحمده بکرة و أصیلاً».

گزارش متن: ترجمه نیکوئی از کتاب: التبیان فی تفسیر القرآن، تألیف: «خضر بن عبدالرحمن، ازدی^(۱)» (متوفای ۷۷۳هـ/۱۳۷۱م) است که با استفاده از تفاسیر اهل سنت خصوصاً أنوار التنزیل بیضاوی، تفسیر ابن عباس، تفسیر فخر رازی و... و با بهره جستن از اهل تأویل و اضافه نمودن مطالبی از سوی مترجم در دو جلد نگارش یافته و جلد اول آن به سلطان غازی ابوالفتح محمد چهارم (۹۹-۱۰۵۸هـ/۸۷-۱۶۴۸م) تقدیم و جلد دوم آن هم به سایر خواص و عوام وقف گردیده است. این کتاب با عنوان ترجمه تبیان به دفعات از سال ۱۳۰۷هـ/۱۸۸۹م به بعد در المطبعة العثمانیة استانبول به چاپ رسیده است. در بسیاری از منابع و فهرس مترجم با عنوان «محمد بن حمزة عینتابی تفسیری مشهور به دباغ‌زاده» ثبت شده که متأسفانه همه آنها از فهرست طوب قاپی سرای و فهرست کوپرلی استانبول نشأت گرفته است؛ احتمالاً فهرس آنها، در هدیه العارفین دو مدخل پشت سر هم را که یکی مربوط به «دباغ‌زاده» و دیگری «عینتابی» است، خلط نموده است؟! نسخه حاضر فاقد مقدمه و شامل ترجمه و تفسیر سورة فاتحه تا آخر سورة نحل می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: محمد موره وی (از شاگردان ابراهیم رودسی) □ تاریخ کتابت: سال ۱۱۸۲هـ/۶۹-۱۷۶۸م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۳۸ □ تعداد سطر: ۳۵ □ اندازه متن: ۲۴×۱۲ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۲×۲۱ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قرمز، عطف: تیماج یشمی.

۱. برخی از فهرسین مانند فهرست نگار کتابخانه موزه طوب قاپی سرای استانبول به نقل از ذیل بروکلان مؤلف را «نشان بن سعید بن سعد بن حمیر، الحمیری» (متوفای ۵۷۳هـ/۱۱۷۷م) قلمداد کرده‌اند که به نظر صحیح نمی‌رسد □ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۴۸۹.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است؛ برخی عناوین به صورت شنکرف در حواشی نگاشته شده است؛ برگها مجدول به شنکرف است؛ افتادگی از آغاز فقط شامل مقدمه می‌باشد. بخش ناچیزی از نسخه آفت دیده است. در آغاز قیمت نسخه (۲۰۰۰) تومان ثبت شده است.

⇐ فهرس المخطوطات الترتیبی فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، صص ۱۸۴-۱۸۲؛ فهرس مخطوطات مکتبه کوپرلی، ج ۳، صص ۱۳-۱۲؛ فهرس المطبوعات الترتیبی فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۵۶؛ قاموس الأعلام، ج ۳، ص ۲۱۱۶؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۳۴۱؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۳۰۷؛

Geschichte der Arabischen Litteratur, S.I, 527-528; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S. 8-9.

«شماره ۱۹۳۶»

۳۲ ترجمه ثواقب المناقب Tercüme-i Savākib el-Menākib 32

مترجم: درویش محمود دده، قونوی مولوی مشهور به «مثنوی خوان» (متوفای بعد از سال ۹۹۸هـ/۹۰-۱۵۸۹م).

موضوع: تراجم/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) افتاده «... خداوندکار لغة لایق سلطاندر زیرا عالم ملک و ملکوت آنک عالی صفاتنک نظیری... و بعد خدای متعاله حمد و ثنا اولنوب... بو دعاگوی کمینه و افکنده دیرینه خادم عرصه مردان میدان...».

انجام: «... قاصد ایمان و عدوی ایقان اولان مردود و مقبونک شر و فتنه سندن مقام احدیتده عظمت و کبریاکک حرمنه بو فانی و بی وجودی خلاص ایدوب جمال

۱. آغاز اصل کتاب: «بر حمدک عظیم نوری که بوز بیک دردنجی گوک گونشی کبی گونش...».

با کمالک... افتاده.

گزارش متن: ترجمه‌ای نیکو از: مناقب العارفين و مراتب الکاشفين^(۱)، اثر: «احمد افلاکی» و جمع و ترتیب: «عبدالوهاب بن مصطفی، صابونی همدانی» (متوفای ۹۵۴هـ./ ۱۵۴۷م) است، که به ثواب المناقب نیز مشهور است و درویش محمود آن را در قونیه به سال ۹۹۸هـ./ ۱۵۸۹م از فارسی به ترکی برگردانده است. در این کتاب مناقب ملا جلال محمد رومی بلخی (متوفای ۶۷۲هـ./ ۱۲۷۳م) و همچنین شرح حال جمعی دیگر از اقطاب و مشایخ صوفیه همانند استاد خویش «شیخ عبداللطیف مولوی» به انضمام کرامات آنان در ۹ باب و هر باب دارای چند فصل گردآوری، ترجمه و به سلطان مرادخان سوم پادشاه عثمانی (۱۰۰۳-۹۸۲هـ./ ۱۵۷۴-۹۵م) تقدیم گردیده است. این کتاب در سال ۱۲۸۱هـ./ ۱۸۶۴م از سوی مطبعة علی رضا الحمريه در استانبول، در هامش کتاب مرکز النفوس به چاپ رسیده است. عناوین این کتاب به شرح ذیل است:

باب اول: شرح حال سلطان العلماء، باب دوم: شرح حال سيّد برهان‌الدین محقق ترمذی، باب سوم: شرح حال مولانا، باب چهارم: شرح حال شمس‌الدین تبریزی، باب پنجم: شرح حال صلاح‌الدین زرکوب قونوی، باب ششم: شرح حال حسام‌الدین چلبی ارموی، باب هفتم: شرح حال سلطان ولد مولوی، باب هشتم: شرح حال اولد عارف چلبی، باب نهم: شرح حال شمس‌الدین عابد چلبی.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ [تاریخ کتابت: [اوائل سده ۱۱هـ./ ۱۷م] عنوانها و نشانیها: شنگرف [نوع کاغذ: شرقی] تعداد برگ: ۲۶۰ [تعداد سطر: ۱۷] اندازه متن: ۱۲×۱۲ سانتیمتر [اندازه جلد: ۲۱×۱۲ سانتیمتر] نوع جلد: تیماج حنایی یک لایه، مجدول، ضربی. ویژگیهای نسخه: آثار رطوبت بر فراز برگها دیده می‌شود. در برگ آغاز و مقدمه کتاب

۱. در هدیه العارفين «... المکاشفين» ثبت شده است.

به نظر می‌رسد مناقب مربوط به حضرت امیر (علیه السلام) پاک شده و به جای آن به خط دیگری مناقب خلفای سه گانه دیگر نوشته شده است!؛ افتادگی نسخه از آغاز و انجام خیلی ناچیز و حدوداً یک یا دو برگ می‌باشد. روی برگ آغاز چند تاریخ و مطالب محو شده دیگر نگاشته شده است. این نسخه سابقاً از کتب کتابخانه آقای «یحیی ذکاء» بوده و اطلاعات این نسخه توسط مرحوم دانش پژوه و آقای ایرج افشار در فهرست نسخه‌های خطی نگارش یافته است. این نسخه بعدها به کتابخانه بزرگ آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) منتقل شده است.

فهرس المخطوطات العربیة و الترتکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازي خسروک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۴، ص ۲۳۸؛ فهرس المطبوعات الترتکیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۹۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۸۴۳؛ نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران (در باره نسخه‌های خطی)، ج ۳، ص ۱۳۶-۱۳۵؛ هدیه العارفين، ج ۱، ص ۶۴۱؛

Istanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Katalogları, S.470-479; *Mevlānā Müzesi Yazmalar Kataloğu*, C.II, S. 226-229; *World Survey of Islamic Manuscripts*, Vol.1, P.54.55.

«شماره ۱۰۱۹۴»

۳۳ ترجمه سورة ضحیٰ Tercüme-i Sure-i Zuhā

مترجم: ابراهیم بن محمد، قیصری مدرّس مشهور به «گوزی بیوک زاده» (متوفای سال ۱۲۵۳هـ./ ۱۸۳۷م).

موضوع: تفسیر / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بسم الله و بحمده و الصلوة علی نبیه و ... زمرة ازکیادن بر طائفة طلبه علوم ارباب فهم...».

انجام: «... جائزدر تقدیر محشیلر تصریح اتمدیلر ایسه ده والله أعلم بمراده من اسرار کتابه یا رب العالمین و یا أکرم الأکرمین».

گزارش متن: ترجمه و تفسیر مختصری از «سورة الضحی» است که بنا به درخواست برخی از طلاب نگارش یافته و بیشتر به جنبه بلاغی قرآن نظر دارد. در برگ آغاز از این رساله با عنوان ترجمه تفسیر و الضحی یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ مایل به رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ (۲۳ب - ۳۰ب) □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۶ × ۱۰ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶ × ۲۱ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و حاشیه نویسی مختصری دارد، برخی از تعلیقات با رمز «منه» به نقل از خود مترجم است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، صص ۹ - ۸؛ فهرس المخطوطات الترتیکة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۱۸؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۴۱.

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

۳۴ ترجمه شرح جنّة الأسماء Tercüme-i Şerh-i Cen-net el-Esmā'

مترجم: ناشناخته.

موضوع: عقائد / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «وقتا کم شیخ غزالی قدس سرّه العزیز حضر تلی بو دائرة شریفکه... اوّل نامله مشهور در...».

انجام: «... الصلاة والسلام عليك يا سيدي يا رسول الله، قلت حيلتي أدرکني».

گزارش متن: ترجمه نیکویی از: شرح جنّة الأسماء^(۱) است که از «شیخ ابو حامد

۱. نسخه‌ای از شرح جنّة الأسماء در شماره «۷۶۱۸» فهرست عمومی همین کتابخانه معرفی گردیده است.

زین الدین محمد بن محمد، طوسی غزالی» (متوفای ۵۰۵ هـ / ۱۲ - ۱۱۱۱ م) دانسته شده و خود جنّة الأسماء هم منسوب به «امام علی بن ابی طالب علیّه السلام» می باشد. در این رساله «اسماء حسنی» به صورت ایجاز، شرح و به ترکی برگردانده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ / ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۰ (۶۷ب - ۷۶ب) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۵ × ۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در ضمن متن اصلی مطالبی با عناوین: اسماء الحسنی، بیان سؤال درویش، ترجمان افدار، دعای صنّجاق، قصیده خلیفه، صورت اجازه نامه تصدیق، مراتب اقطاب اربعه و ترجمه سید احمد الرفاعی دیده می شود؛ بخشهای زیرین برگها اندکی رطوبت دیده است؛ مختصری هم حاشیه نویسی دارد.

← فهرس المخطوطات الترتیکة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۲۰ و ج ۳، ص ۲۹؛ کشف الظنون، ج ۱، صص ۶۰۷ - ۶۰۶.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

۳۵ ترجمه الفتاوی الزینیّة Tercüme-i el-Fetāvā ez-Zeynīy-ya

مترجم: ناشناخته.^(۱)

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «۱. قیو ایچنه کدی دوشسه قرق قوغه صو اخراجیله طاهر اولور؛ ۲. قطران ایله رایحه سی متغیر صو ایله آبدست المق جائز اولور؛ ۳. سلسل البوله مبتلا اولوب...».

۱. مترجم احتمالاً «ابراهیم بن حسین، یکپازاری گوزلحصاری» باشد.

انجام: «... نصف خدیجه به باقی زینبه و یریلور زلیخا ساقطه اولور؛ ۴۸. زوجی زیدی و آناسی هندی و باباسی عمروی و اوغلی بکری تون ایلپه ربع زیده و سدسی هنده و دیگر سدسی عمروه باقی بکره و یریلور».

گزارش متن: ترجمه‌ای آزاد از: الفتاوی الزینیه فی فقه الحنفیه، اثر: «زین الدین بن ابراهیم، مصری مشهور به ابن نجیم» (متوفای سال ۹۷۰ هـ/ ۶۳-۱۵۶۲ م) است که با شماره‌گذاری مستقل برای هر کتاب با عبارت «بسوط ترکیه» به ترکی ترجمه شده است. این کتاب از اوّل کتاب الطّهارة تا کتاب الفرائض را شامل است. متأسفانه علی‌رغم تفحص فراوان به مترجم آن دست نیافتیم، به گمان نگارنده سطور، این کتاب هم احتمالاً از «ابراهیم بن حسین یکپازاری گوزلحصاری (مفتی آیدین)»، مؤلف رساله پیشین همین مجموعه - که تحت عنوان: الرسالة المنتخبة من الفتاوی الفقهیه در صفحات بعدی همین فهرست معرفی خواهد شد - بوده باشد. متذکر می‌شویم که همراه این رساله، متن عربی خود الفتاوی الزینیه نیز نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقهه □ کاتب: [محمد امین بن احمد] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۳۰۶ هـ/ ۱۸۸۹ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ نخودی □ تعداد برگ: ۴۴ (۲۵۸b - ۳۰۱a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۳» □ اندازه متن: ۱۸×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱¼×۱۴¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای تیره؛ عطف: تیماج قهوه‌ای تیره.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و اندکی حاشیه‌نویسی دارد، در آغاز تاریخ وفات ابن نجیم (سال ۹۷۰ هـ/ ۱۵۶۲ م) و دو برگ فهرست مطالب کتاب آمده است. برگها مجدول به رنگ قرمز می‌باشد و در انجام دستخط آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی با عبارت: «شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی [۱۳۴۵ هـ.]» دیده می‌شود. ضمناً نام کاتب و تاریخ کتابت به قرینه رساله پیشین همین مجموعه، نگارش یافت.

کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۲۳؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۳۷۸.

«شماره ۱۱۶۳۱ مجموعه»

۳۶ ترجمه فرائض سجاوندی Tercüme-i Ferā'iz-i Secāvendī 36
مترجم: ناشناخته.

موضوع: فقه حنفی / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «میّتک ترکه سنه تعلّق ایدن حقوق مرتبه دورتدر: تجهیز، تکفین، قضاء دیون، تنفیذ...».

انجام: «... بعضی بعضسندن وارث اولماز مختار اولانده بودر؛ تمت کتاب بعون الله». گزارش متن: تلخیص و ترجمه‌ای در غایت ایجاز از: فرائض السجاوندی، تألیف: «سراج الدین محمد بن محمود بن عبدالرشید، سجاوندی حنفی» (متوفای حدود ۶۰۰ هـ/ ۱۲۰۴ م)، از کتب مشهور نزد اهل سنت (حنفیّه) است؛ در منابع و فهارس موجود از مترجم آن سخنی به میان نیامده است. در اکثر مصادر از این رساله با نامهای: کتاب فی الفرائض، الجریده فی الفرائض و... یاد شده و در خود نسخه هم تحت عنوان: ترجمه سراج ثبت گردیده است. این رساله در موضوع ارث و چگونگی تقسیم آن بین ورّاث است که در چند باب و فصل نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: رقهه □ کاتب: حاج محمد □ تاریخ کتابت: ۱۸ ماه رجب المرجب سال ۱۲۴۰ هـ/ ۷ مارس ۱۸۲۵ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۶ (۱۴۵b - ۱۵۰b) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۶×۹¼ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱¼×۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و خطوط برگهای آغازین و پایانی رساله متفاوت است.

فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۲۷ و ج ۳، ص ۲۹۰؛ فهرس المخطوطات العربية و التركية و الفارسية و البوسنوية في مكتبة الغازي خسرو بك سرايفو في البوسنة و الهرسك، ج ۸، ص ۳۳۰؛ كشف الظنون، ج ۲، ص ۱۲۴۷.
«شماره ۱۴۹۰ مجموعه»

۳۷ نسخه دیگر (۱) Ayni Eser (2)

آغاز: «ترکه میّت حقوق اربعه تعلق ايدر: تجهيز، تکفين، قضاء ديون، تنفيذ وصايا قسمت التركة بين الورثة؛ فصل: مصارف طقوز اصحاب فرائض عصبه نسبيه، عصبه سبيه ردّ على ذوى الفروض...».

انجام: «... ولهذا ابتدا وفق مسئله به تقسيم اولندى... (۲) کسور... اربع زوجات...، جد...، خمس بنات...، سهام زوجات...، جدّات...، جد...، بنتان...».

گزارش نسخه: نوع خط: رقعہ □ کاتب: حسن بن احمد، عینه وی □ تاریخ کتابت: ۲۱ ماه جمادى... سال ۱۲۴۷ هـ / ۱۸۳۱ م □ عنوانها، نشانیها و اعداد: شنگرف و قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۹۱ (۹۵b - ۹۵a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۵» □ اندازه متن: ۱۷ × ۱۱ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵ × ۱۷ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکى؛ عطف: تیماج مشکى.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی مختصری در بخشی از برگها با عنوان «لمحرره» دارد، برگها مجدول به رنگ قرمز و جداول مربوط به مبحث، به نحو تفصیلی ترسیم شده است. در فواصل برگها چند برگ الحاقی دیده می شود. آثار ناچیز رطوبت بر لبه برگها مشاهده می شود.

«شماره ۷۶۷۰ مجموعه»

۱. این نسخه نسبت به نسخه شماره «۱۴۹۰» (نسخه سابق) اضافاتی دارد.
۲. نقطه چینها مربوط به اعداد و عملیات ریاضی و حساب است.

۳۸ ترجمه قصیده بدء الأمالی Tercüme-i Kaşidey-i

Bad'ül-'Amālī

ناظم: ناشناخته. (۱)

موضوع: عقائد منظوم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بو سوزله ایلرم بدأ امالی ایدوب توحید ایچون نظم اللالی آله خلق مولامز خدادر قدیم اولدر باوصاف کمالی». انجام: «اولاکم عفو ایده مولی گناهین اولامختوم سعد ایلله مآلی بنم هر دم دعای خیرم آلور اوکم برگون بکا اولاد عالی». گزارش متن: ترجمه منظوم: قصیده بدء الأمالی، اثر: «سراج الدین علی بن عثمان، اوشی فرغانی حنفی» (متوفای سال ۵۷۵ هـ / ۷۹-۱۱۷۸ م با قافیه لامیه است که متأسفانه علی رغم تفحص فراوان به ناظم آن دسترسی نیافتیم. ترجمه ای منظوم از این قصیده در کتابخانه غازی خسرو بیک سارایوو در بوسنی و هرزگوین وجود دارد که برخی ابیات آن شباهت بسیاری به این رساله دارد، جز اینکه ناظم آن متخلص به «فیضی» است. در پایان ابیات منظومه حاضر عبارت: «اولا مختوم سعد ایلله مآلی» آمده، که به نظر می رسد تخلص «سعدی» باشد، که در صورت صحت، با ناظم رساله دیگر همین مجموعه - که در صفحات بعدی تحت عنوان حلّ عقده سعدی خواهد آمد - متحد خواهد بود، والله العالم. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: [ابوبکر بن حمزه (۲)] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۱۳۴ هـ / ۱۷۲۲ م] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۳ (۳۵a - ۳۵b) □ تعداد سطر: در هامش نگاشته شده □ اندازه متن: میانگین ۱۷ × ۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای روشن؛ مغزی و گوشه: تیماج قهوه ای روشن.

ویژگیهای نسخه: این منظومه در هامش خود قصیده بدء الأمالی نگاشته شده است؛ نام

۱. احتمال دارد شاعر و ناظم این اثر متخلص به «سعدی» متوفای بعد از سال ۹۹۴ هـ / ۱۵۸۶ م بوده باشد.
۲. این احتمال نیز وجود دارد که این اشعار از خود کاتب بوده باشد.

کاتب و تاریخ کتابت به قرینه سایر رساله‌های همین مجموعه نگارش یافت.

«فهرس المخطوطات العربیة و الترتکیة و الفارسیة و البوسنیة فی مکتبة الغازی خسرو بک بسرایفو فی البوسنة و الهرسک، ج ۲، ص ۷۰۵؛ کشف الظنون، ج ۲، صص ۱۳۵۰ - ۱۳۴۹. «شماره ۹۰۲۷ مجموعه»

۳۹ ترجمه قصیده سهیلی Tercüme-i Kaşidey-i Süheyli

مترجم: ناشناخته.

موضوع: تصوّف / زبان: ترکی عثمانی، عربی.

آغاز قصیده:

«یا من یری ما فی الضمیر و یسمع أنت المعدّل کلّ^(۱) ما یتوقّع».

آغاز ترجمه: «ای ذات کریمکه درونده مضمر اولانی اول کور روا ایشیدیر، انتظار

اولنه حق شیء سن حاضر ایدیجی سن».

انجام: «... یارب سن لطف و احسان ایله بیزه یارب، هر بر کمسنک رجوعی سکادر؛

تمام شد».

گزارش متن: ترجمه نیکوئی از: قصیده عینیّه، اثر: شاعر برجسته اندلسی «ابو زید عبدالرحمن بن خطیب عبدالله بن احمد، سهیلی اندلسی» (متوفای ۵۸۱ هـ / ۱۱۸۵ م) می‌باشد. اصل قصیده در پانزده بیت بوده و در موضوع مناجات سروده شده است. علی‌رغم تفحص فراوان در مصادر و فهارس موجود نشانی از مترجم آن نیافتیم؛ احتمال می‌رود خود «محمود حقّی» کاتب نسخه، مترجم این ابیات بوده باشد والله العالم.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ [کاتب: محمود حقّی] تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ / ۱۹ م]

۱. در نسخه چنین است و صحیح آن «... المعدّل کلّ...» می‌باشد.

عنوانها و نشانیها: مشکی [نوع کاغذ: فرنگی نخودی] تعداد برگ: ۳ (۱۸۸ - ۲۰۸) [تعداد سطر: ۱۵ و ۱۶] اندازه متن: ۱۲ ۱/۲ × ۶ ۱/۲ سانتیمتر [اندازه جلد: ۲۱ × ۱۳ ۱/۲ سانتیمتر] نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی.

ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به لاجورد و فرسوده شده است.

«کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۳۴۱؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۵۲۰.

«شماره ۲۰۱۴ مجموعه»

۴۰ ترجمه النهج المسلوک^(۱) Tercüme-i en-Nehc el-Mesluk فی سیاست الملوک fī Siyāset el-Müluk

مترجم: محمد^(۲) کشانی متخلص به «نجفی» (متوفای سال ۱۲۰۳ هـ / ۱۷۸۸-۸۹ م).

موضوع: اخلاق و سیاست / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و سپاس حضرت ملک علاّم... باعث ترجمه رساله، بو وجهله بیان اولنور که تاریخ هجرت...».

انجام: «... مقتضی در دیو بسط اعتذار ایله ذیل کتابنه؛ تمت نویس ختام و شیرازه دوز اختتام اولدی رحمه الله».

گزارش متن: چنانچه در مقدمه کتاب آمده، حمله مغول از طرفی و عدم اتحاد دولتهای منطقه از طرف دیگر موجب ضعف ملوک دولت اسلامی (بنی عباس) و تسلط فرنگیان (صلیبی‌ها) بر بخش عظیمی از سرزمینهای اسلامی حوزه آق دکیز (مدیترانه) تا قدس شریف، گردیده بود؛ در این اثنا صلاح الدّین ایوبی (۵۸۹-۵۳۲ هـ / ۱۱۹۳-۱۱۳۷ م) ظهور کرده و این سرزمینها را از دست کفار خارج کرد. ابوالنجیب جلال الدّین عبدالرحمن بن نصر بن عبدالله، شیرازی تبریزی

۱. در برخی نسخ، «... السلوک» ثبت شده است.

۲. روی نسخه چاپی، نام مترجم «احمد امین» ثبت شده است.

عدوی طبری نبرای (متوفای سال ۵۸۹ هـ/ ۱۱۹۳ م)^(۱)، رساله‌ای عربی به نام التهج المسلوک فی سیاسة الملوك در اسرار سلطنت و تدبیر مملکت برای «صلاح الدین ایوبی» نگاشت و چون کتاب مهمی در آداب مملکت‌داری و سیاست بود، مترجم مذکور آن را به جهت سلطان عبدالحمید اول (۱۲۰۳-۱۱۸۷ هـ/ ۸۹-۱۷۷۳ م) از عربی به ترکی برگرداند. این کتاب شامل بیست باب می‌باشد و برای نخستین بار به سال ۱۲۵۷ هـ/ ۱۸۴۱ م در مطبعه بولاق مصر به چاپ رسیده است. گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: ابراهیم بن عبدالله معروف به «امام آغا» □ تاریخ کتابت: اواسط ربیع الآخر، سال ۱۱۹۵ هـ/ آوریل ۱۷۸۱ م □ محل کتابت: جزیره موره^(۲) در قلعه متون □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۱۳۷ (۱۵۵b - ۱۵۳b) □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۷½ × ۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴ × ۲۲½ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: این کتاب از آن جهت که در زمان حیات مترجم نگاشته شده از اهمیت به سزایی برخوردار است. در آغازین برگ نسخه یک سرلوح مذهب با زمینه طلا و لاجورد تیره رنگ همراه گل و برگ، سبک کاملاً ترکی و متأخر، آمده است. برگها مجدول به طلا و مشکی و دارای نشانیهای طلا مابین سطور است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۲، ص ۴۵۶ (پاورقی)؛ فهرس المخطوطات التركیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۷۴؛ فهرس المطبوعات التركیة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۱؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۹۹۳؛ معجم المؤلفین، ج ۵، صص ۱۹۸-۱۹۷؛ هدیه العارفین، ج ۱، ص ۵۲۸؛

Geschichte der Arabischen Litteratur, S. 832; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.510.

«شماره ۱۸۲ مجموعه»

۱. در هدیه العارفین و برخی منابع دیگر تاریخ وفات وی را سال ۷۷۴ هـ/ ۱۳۷۲ م دانسته‌اند که با توجه به مقدمه درست نیست، چنانچه «بروکلمان» نیز به این نکته توجه داشته است.

۲. «موره» شبه جزیره‌ای در جنوب یونان فعلی بوده است.

۴۱ تسهیل المیقات فی علم الأوقات Teshil el-Mikāt fī 'Ilm el-'Avkāt

مؤلف: مصطفی بن علی، قسطنطینی سلیمی رومی مشهور به «موقت» (متوفای سال ۹۷۹ هـ/ ۷۲-۱۵۷۱ م).

موضوع: علم اوقات / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا و آلہ أجمعین و بعد بو ضعیف المحتاج إلى رحمة ربّه اللطیف... فی الجامع السلیمی...».

انجام: «... سکر ذراع اولدی و قس علی هذا البواقی؛ الحمد لله علی التمام و الصلوة علی محمد سید الأنام و علی آلہ».

گزارش متن: در این رساله قواعد شناخت «وقت» از نظر نجومی طی یک مقدمه و بیست و پنج باب گردآوری شده است. مؤلف وقت گزار و رئیس منجمین در دوره سلطنت سلطان سلیم خان دوم (۹۸۲-۹۷۴ هـ/ ۷۴-۱۵۶۶ م) در جامع سلیمی استانبول بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: ابراهیم المفتی □ تاریخ کتابت: اول ماه رجب المرجب سال ۱۱۲۳ هـ/ ۱۵ اوت ۱۷۱۱ م □ محل کتابت: قصبة قواف □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنکی □ تعداد برگ: ۲۶ (۵۳a - ۲۸b) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۸ × ۱۴½ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵ × ۲۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده و مختصری حاشیه‌نویسی دارد، برخی از حواشی و تعلیقات از محمد مشتهر به «قاضی زاده» مفتی ارض روم می‌باشد. اشکال نجومی به رنگ مشکی ترسیم شده است.

← عثمانلی مؤلفری، ج ۳، ص ۳۰۰؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالکتب المصریة

بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۸۲؛ فهرس المخطوطات العلمية المحفوظة بدارالكتب المصرية في القاهرة، ج ۲، صص ۱۱۴۰ - ۱۱۳۹؛ كشف الظنون، ج ۱، ص ۴۰۷؛ هدية العارفين، ج ۲، ص ۴۳۵.
«شماره ۱۸۴ مجموعه»

42 Ta' bīr-nāme

۴۲ تعبیر نامه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: خوابگزاری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «[امام] جعفر صادق رضی الله تعالی عنه تعبیر رؤیاده بوقاعده مبسط ایدوب بیوررکه هر گیجه سنده گوریلن واقعه نک تعبیری برابر اولماز... اگر آیک اول گیجه سی گورسه...».

انجام: «... اگر اوتوزنجی گیجه سی گورسه بودو شک تعبیری الله أعلم برسوئللو دوست یوزین گورب شاد و خرّم اولمغه دلالت ایدر».

گزارش متن: رساله‌ای کوتاه در بیان تعبیر خواب که به امام صادق علیه السلام نسبت داده شده است؛ این تعبیرنامه بر اساس روزهای ماه (۳۰ روز) تنظیم شده به این ترتیب که هر کسی مثلاً در شب یازدهم، فلان خواب را بیند، دلالت بر چیزی است. گفتنی است انتساب این گونه رسائل به اهل بیت علیهم السلام، صرف نظر از زبان رساله، محل تأمل بوده و فاقد هرگونه مستندات علمی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقعہ □ کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمد، قسطنطنینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] □ تاریخ کتابت: [سال ۱۰۶۰ هـ / ۱۶۵۰ م] □ محل کتابت: [حلب الشهباء] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲ (۸۹b - ۹۰a) □ تعداد سطر: ۳۴ □ اندازه متن: ۲۵ × ۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹ × ۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه

اسلمی؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: رساله بسیار نفیسی به خط صاحب كشف الظنون (متوقای سال ۱۰۶۷ هـ / ۵۷٪ - ۱۶۵۶ م) است و از این حیث حائز اهمیت فراوانی است. در این مجموعه نفیس که همگی به خط این عالم برجسته ترک می‌باشد - رساله‌های دیگری نیز به زبان عربی وجود دارد که متأسفانه در فهرست نگاری نخستین از نظر دور مانده است. آثار رطوبت بر فراز برگها و اندکی آسیب دیدگی مشاهده می‌شود. نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینه برگ (۱۱۵b) همین مجموعه، نگارش یافت؛ برگها مجدول به شنگرف است.

عثمانلی مؤلفی، ج ۳، صص ۱۳۱ - ۱۲۴؛ فهرس المخطوطات التريكية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۲۸۴؛ هدية العارفين، ج ۲، صص ۴۴۱ - ۴۴۰.
«شماره ۴۲۹۸ مجموعه»

43 Ta' bīr-nāme-i Hārezmshāh

۴۳ تعبیر نامه خوارزمشاه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: خوابگزاری / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «هذا تعبیرنامه مختصر علی ترتیب حروف التهجی؛ اکابر حکمادان خوارزم پادشاهی علما جمع ایلنوب بیورمش که بکا بر مختصر تعبیرنامه ایدوک همان...».

انجام: «هی: دلالت ایدرکه بکلرا و جندن ملوک اوله؛ لا: دلالت ایدرکه کوکلی ملوک اوله؛ ی: دلالت ایدرکه بیمار و طارنغی چوق اوله والله أعلم».

گزارش متن: رساله‌ای بسیار موجز و کوتاه در بیان خوابگزاری که با توجه به مقدمه رساله، به درخواست خوارزمشاه^(۱) و از سوی جمعی از دانشمندان آن سامان (خوارزم)

۱. خوارزمشاهیان از سال ۴۷۰ هـ / ۱۰۷۷ م تا حدود سال ۶۲۸ هـ / ۱۲۳۰ م در مملکت خوارزم با متعلقات آن در آسیای میانه حکومت می‌کردند.

نگارش یافته است. کسی که می‌خواهد تعبیر خوابش را بداند، کافی است حرف اول موضوع یا مورد خواب خود را در جدول بیابد و به تعبیر خواب خودش پی برد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی متمایل به رقعه □ کاتب: [مصطفی بن عبدالله بن محمد، قسطنطنینی رومی مشهور به «حاجی خلیفه» و «کاتب چلبی»] □ تاریخ کتابت: [سال ۵۱۰۶۰ هـ / ۱۶۵۰ م] □ محل کتابت: [حلب الشهباء] □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱ (۹۰b) □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۲۵ × ۸ ۱/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹ ۱/۲ × ۱۰ ۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول، با ترنج و سرترنج زمینه اسلیمی؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: مانند رساله سابق نسخه‌ای نفیس به خط صاحب کشف الظنون است. آثار مختصری از رطوبت و آسیب دیدگی در آن مشاهده می‌شود. نام کاتب، تاریخ و محل کتابت به قرینه برگ (۱۱۵b) همین مجموعه، نگارش یافته است؛ برگها مجدول به شنگرف است.

عثمانلی مؤلفی، ج ۳، ص ۱۳۱ - ۱۲۴؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۴۴۱ - ۴۴۰؛

Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu, C.II, S.168; Topkapı Sarayı Müzesi

Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S. 244.

«شماره ۴۲۹۸ مجموعه»

۴۲ تعبیرنامه طریقت

44 Ta'bir-nāme-i TerīKat

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تصوف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد اول الله اکبر مخلوقاتى خلق ایتدکد نصکره... اوزره اولسونلر ایچون

کتب انزال ایدوب...».

انجام: «... جمله رحمتلردن خلاص اوله و جمله کلماتلری نفوس و تأثیر بوله».

گزارش متن: رساله‌ای در بیان طریقه رفاعیه^(۱) از فِرَق مستوفه است که در آن حدیث معروف: «من عرف نفسه فقد عرف ربه»، «تعبیر نامه»، «اوراد شریف»، «اسماء جلاله»، «الدعاء بعد الذکر»، «فضائل بسم الله الرحمن الرحیم» و... شرح یا توضیح داده شده است. عناوین شرح حدیث مذکور چنین است: ۱. اسماء اول در نفس اماره؛ ۲. اسماء دوم در نفس لوامه؛ ۳. اسماء سوم در نفس مهمله؛ ۴. اسماء چهارم در نفس مطمئنه؛ ۵. اسماء پنجم در نفس راضیه؛ ۶. اسماء ششم در نفس مرضیه.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: روز ۱۳ ماه شعبان سال ۱۳۱۶ هـ / ۲۸ دسامبر ۱۸۹۸ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی شطرنجی □ تعداد برگ: ۱۴ (۱۶۰b - ۱۷۳a) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۵ × ۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱ ۱/۲ × ۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] قهوه‌ای؛ عطف: تیماج قهوه‌ای. ویژگیهای نسخه: تاریخ کتابت در برگ (۱۶۵) آمده است. در انجام رساله جدولی در اسماء جلاله به چشم می‌خورد.

«شماره ۳۲۰۷ مجموعه»

45 Tefsir-i Sûre-i Vakia'h

۴۵ تفسیر سورة واقعه

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: تفسیر / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: افتاده «... قوشلر اتندن لذتلو دردیہ اولقدر سويلیه که مؤمنلر آنی ارزوقلار...».

انجام: «بنی اوج ایدک دیدی پس بو تسبیح بزه جبرائیل ع م دن یادگار قلدی والله أعلم بالصواب».

۱. پایه‌گذار این فرقه «احمد بن ابی الحسن علی بن یحیی، رفاعی حسینی انصاری» (متوفای سال ۵۷۸ هـ / ۱۱۸۲ م) می‌باشد.

گزارش متن: ترجمه و تفسیری مختصر از سوره واقعه است که در آن بیشتر از نظرات حسن بصری (متوفای ۲۳۰هـ./ ۸۴۵-۸۴۴م) استفاده کرده و روایات مربوط را به نحو اختصار شرح می‌نماید. در اینکه این رساله بخشی از تفسیر کامل قرآن کریم و همچنین زبان اصلی است یا ترجمه، آگاهیهای بیشتری به دست نیامد. لازم به یادآوری است که رساله حاضر شامل تفسیر آیه ۲۱ تا آخر سوره واقعه می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ./ ۱۹۰م] □ عنوانها، نشانیها و آیه‌ها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۱ (۴۲a - ۵۴a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۵×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] □ مشکی، عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در آغاز مجموعه حاضر دستخط آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی (ره) با عبارت: «تفسیر سوره الواقعة باللغة التركیة العثمانیة؛ حرره العبد الکثیر شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۳۹هـ. فی مشهد سر من راه» آمده است. گفتنی است افتادگی از آغاز نسخه بیشتر از چند برگ نیست.

«شماره ۲۰۴۰ مجموعه»

46 Taklīs-i Hecer

۴۶ تکلیس حجر

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: کیمیا/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «بو کتاب تکلیس حجر و تدبیر حجر و ارکان حجر و تخمیر اسرب بالزاج ذکر ایدر؛ یا ولدی بنم کلامی بر خوش فهم ایلده...».

انجام: «... عقد اولمش اوله تعلیق حکماده حجرک اثبات ایلسمه سنک شرطی بودر که ذکر اولنور».

گزارش متن: رساله‌ای مختصر در علم کیمیا است که در آن مؤلف از طریق تکلیس، تدبیر حجر و تخمیر اسرب با زاج و ... بحث کرده است؛ مؤلف ناشناس رساله را برای پسرش با عناوین «یا ولدی» نگاشته و او را بر فهمیدن نیکو و تدبیر در آن امر نموده و مطالب کتاب را «جواهر» شمرده و دانستن قدر آن را از وی طلب کرده است؛ این رساله در چند باب با عناوین «صفت - صفت» تألیف شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳هـ./ ۱۹۰م] □ عنوانها و نشانیها: مشککی؛ برخی عناوین در حاشیه است □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۶ (۱۷۲a - ۱۸۷a) □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن: ۱۱×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] □ مشکی، عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در انجام یک تملک از «محمدتقی تهرانی» با تاریخ ۱۵ رمضان ۱۲۸۰هـ. و همچنین چند برگ افزودگی‌هایی شامل مطالب مختلف و متنوع آمده است.

«شماره ۱۶۶۲ مجموعه»

47 Tanbīh-i el-'Akīlīn ve T'akīd-i el-'Arīfīn

۴۷ تنبیه العاقلین و تأکید العارفین

مؤلف: محمد سعید بن عبدالحی^(۱)، ارنودی رومی مشهور به «لطفی پاشا» (متوفای سال ۹۶۱هـ./ ۱۵۵۴م)^(۲).

موضوع: عقائد/ زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و سپاس حق جل و علی درگاهنه حمد قلمغه توفیق و یرمک آنک آثار نعمتیدر...».

۱. در عثمانلی مؤلفری «عبدالمعین» ثبت شده است.

۲. تاریخ و درگذشت وی در هدیه العارفین تقریباً ۹۵۰هـ./ ۱۵۴۳م، در قاموس الأعلام و إیضاح المکنون تحقیقاً ۹۵۰هـ./ ۱۵۴۳م آمده؛ لیکن به نظر می‌رسد گفته «بروسوی» در عثمانلی مؤلفری صائب باشد.

انجام: «... ناگاه ایمانته خلل یتشدردن زبان کار لردن اولمیه؛ تمّت هذه الرسالة».

گزارش متن: رساله مختصری در اصول دین خصوصاً موضوع ایمان و اسلام است که با استناد به شواهدی از آیات و احادیث نبوی ﷺ، تألیف گردیده است. مؤلف که از دولتمردان و صدر اعظم امپراتوری عثمانی در دوره سلطان سلیمان خان قانونی (۹۷۴-۹۲۶ هـ/ ۶۶-۱۵۲۰ م) و یکی از دانشمندان برجسته علمی آن دوره است؛ وی در مقدمه رساله حاضر گوید: «از آنجائی که بعضی از مردم در باب ایمان غفلت می‌ورزیدند، این حقیر به عنوان یادگار و تبرک، رساله‌ای در این موضوع نگاشتم تا برای دوستان، یاران و سایر مردم فائده و نفعی برساند...».

«لطفی پاشا» آثار فراوانی را از خود به یادگار نهاده که فهرستی از آنها را محمد طاهر بروسوی در کتاب ارزشمند خویش عثمانلی مؤلفری آورده است. یادآور می‌شویم که نام کتاب در قاموس الأعلام با عنوان: تنبيه الغافلين و تأكيد الكاسلين و در هدیة العارفين تحت نام: تنبيه الغافلين و تأكيد العاملين ثبت گردیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ/ ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ (۵۴a - ۶۱a) □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۱۵×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛ عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: بخشهایی از نسخه آفت دیده است.

«إيضاح المكون في الذیل علی كشف الظنون، ج ۱، ص ۳۲۶؛ عثمانلی مؤلفری، ج ۳، صص ۱۳۴ - ۱۳۲؛ فهرس المخطوطات التركیة العثمانیة فی دارالكتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۰۴؛ قاموس الأعلام، ج ۵، صص ۳۹۹۴ - ۳۹۹۳؛ هدیة العارفين، ج ۲، ص ۲۳۸.

«شماره ۲۰۴۰ مجموعه»

۲۸ جامع الآيات

48 Cāmi' el-'Āyāt

مؤلف: اسماعیل بن احمد، بیرامی آنقروی متخلص به «رسوخی» (متوفای سال ۱۰۴۱ هـ/ ۶۲-۱۶۳۱ م).

موضوع: تصوف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «حمد و ثنای بی قیاس که بیرون خطه و حدود عقول أناس و بی شمار شکر خلوص...».

انجام: «... حقیقتده بنه سن سن؛ الله الملك الوهاب و الله أعلم بالصواب و إليه المرجع و المآب».

گزارش متن: کتاب حاضر شرح و تفسیر ابیات مثنوی مولانا جلال رومی بلخی (متوفای ۶۷۲ هـ/ ۱۲۷۳ م) که در آنها آیاتی از قرآن و همچنین احادیث بهره گرفته شده،^(۱) می‌باشد. نام اصلی و کامل کتاب: جامع الآيات في شرح ماوقع من كتاب المثنوي من الآيات والأحاديث والآيات است و به نام جلال الدین بکرچلیبی افندی، هنگام زیارت مرقد مولانا در قونیه در دو جلد تألیف گردیده است. مؤلف از بزرگان و مشایخ طریقه مولویه - از شعب و فرق متصوفه - است که آثار چندی درباره ملا جلال رومی نگاشته که معروفترین آنها فاتح الآيات في شرح المثنوي یا همان شرح کبیر مثنوی است؛ گفتنی است این شرح از سوی خانم عصمت ستارزاده به فارسی ترجمه گردیده و در ۱۵ جلد در تهران چاپ و منتشر شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۳ هـ/ ۱۹ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۱ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۳×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی [گالینگور] مشکی؛

۱. گفتنی است که علاوه بر اثر دیگر «رسوخی»: الفاتحة العینیة، در این کتاب نیز ابیات عربی مولانا شرح گردیده است.

عطف: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ جای مسطره‌ها در حواشی نسخه باقی است و سفید مانده، گویا می‌خواستند مطالبی بنویسند. روی برگ آغازین یک وقفنامه از «حاج محمود» به چشم می‌خورد، مبنی بر این که کتاب را وقف عام برای مسلمین کرده است. برگها مجدول به شنکرف می‌باشد.

عثمانلی مؤلفی، ج ۱، ص ۲۵؛ فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۱۵؛ قاموس الأعلام، ج ۱، ص ۴۳۹؛ كشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۸۸؛ هدية العارفين، ج ۱، ص ۲۱۸؛

Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.55.

«شماره ۳۱۲۵ مجموعه»

۴۹ جامع الأنوار في مناقب الأبرار Cāmi' el-Envār fī Menākib

= تذكرة أولياء بغداد el-Ebrār = Tazkirat Avliyā'-i Bağdād

مؤلف: سید حسین مرتضی بن علی، بغدادی رومی مشهور به «نظمی زاده» (متوفای سال ۱۱۳۴ هـ/۲۲-۱۷۲۱ م)^(۱).

موضوع: تراجم / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «ای دوست علم واجب الوجود اولان اسم جلال سر سورة اسماء جلال و جمال و مد بسم الله رشته سبحة نود و نه نام اسماء الحسنی...».

انجام: «... اتفاق اهل عراق ايله صاحب الكرامة والإشارة اولوب حالیا قبر پر انورلری بغدادک جانب غریبسنده زیارتگاه صغار و کباردر؛ تمت بالخیر و عمت والحمد لله رب العالمین و صلی الله علی خیر خلقه محمد و سلم، آمین».

۱. در هدیه العارفين سال درگذشت وی ۱۱۳۶ هـ/۲۴-۱۷۲۳ م ثبت شده است.

گزارش متن: در این کتاب شرح حال (۱۶۲) تن از بزرگان، عارفان و مشایخ متصوفه دارالسلام (بغداد) که در آنجا و اطراف آن مدفونند، گزارش شده است. مؤلف، که از اعظم مورخان صاحب علم و قلم بوده، تألیف این کتاب را به درخواست «ابراهیم پاشا» والی بغداد در سال ۱۰۷۷ هـ/۶۷-۱۶۶۶ م به رشته تحریر درآورده و سپس در جمادی الآخر ۱۰۹۲ هـ/ژوئن ۱۶۸۱ م آن را با تنقیح و اضافات، تمام کرده و به سلطان محمدخان چهارم (۱۰۹۹-۱۰۵۸ هـ/۸۷-۱۶۴۸ م) تقدیم داشته است. از جمله منابع تحقیق مؤلف، کتابهای: نفحات الأنس في حضرات القدس، اثر: «نورالدین عبدالرحمن بن احمد، جامی» (متوفای ۸۹۸ هـ/۱۴۹۲ م)، طبقات الشعراني، اثر: «عبدالله بن احمد، شعرانی تلمسانی» (متوفای سال ۹۷۳ هـ/۱۵۶۵ م) و وفیات الأعیان في أبناء أبناء الزمان، اثر: «ابوالعباس شمس الدین احمد بن محمد، اربلی برمکی شافعی» مشهور به «ابن خلکان» (متوفای سال ۶۸۱ هـ/۱۲۸۲ م) بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ/۱۸ م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی نخودی □ تعداد برگ: ۱۴۹ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۶ ۱/۴ × ۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی سرمه‌ای منقوش؛ عطف: پارچه‌ای مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ برخی برگها فرسوده شده که البته بخشی از آنها مرمت گردیده است. نسخه دارای یک سرلوح ساده قرمز که گویا می‌خواستند بعداً تذهیب نمایند. برگها مجدول به خطوط قرمز است. در فواصل برگها افتادگی دارد و برگهایی سفید جهت تکمیل نواقصی تعبیه کرده‌اند. در آغازین برگ چند مهر بیضی «عبد زین العابدین» و «یا موسی» آمده است. در انجام چند روایت و فهرست مطالب دیده می‌شود.

عثمانلی مؤلفی، ج ۳، ص ۱۵۴-۱۵۲؛ فهرس المخطوطات التركية العثمانية في دارالكتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۱۷؛ هدیه العارفين، ج ۲، ص ۴۲۵؛

İstanbul Kütüphaneleri Tarih - Coğrafya Yazmaları Kataloqlari, S. 463-466;
Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu, C.I, S.184-185; *Topkapı Sarayı Müzesi*
Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, S.376-377.

«شماره ۸۵۰۶»

۵. جُنگ

50 Cūng

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: متنوع/ زبان: ترکی عثمانی، فارسی و عربی.

آغاز: «بسی خود را در آب دیده چون ماهی وطن دیدم

که تا قلاب زلفش را بکام خویشان دیدم».

انجام: «... بیک ایکنور اون یدی سنه سی نوشهرده روغن ساده بهر قیة عثمانی یوزیاربه بیع و شراء اولنوب اوچ بش ماهدر و ابجی اولدیغی اشبو محلّه قید سنه ۱۲۱۷».

گزارش متن: مجموعه مطالبی متنوع و گوناگون در نظم و نثر است که در سالهای مختلف قرن ۱۳ هـ/ ۱۹ م نگاشته شده است. در این جُنگ مطالب ذیل به چشم می‌خورد:

ابیاتی از محمود کلامی هروی، مولانا فیضی، احمد بن مسروق، سعدی، خواجه زکی مراغه‌ای، تواریخ آل عثمان، مرثیه مفتی شهر قیصریه حلواجی مشهور به صادقی،

فوائدی طبّی و فقهی، حکایت ازدهای علی، ابیاتی مترجم از زبور، مسائل فقهی، مسدّس بیانی (مصطفی بن جاراالله، رسجقی رومی متخلص به «بیانی»، متوفای سال

۱۰۰۶ هـ/ ۹۸-۱۰۹۷ م)^(۱)، ترجیع بند ویسی افندی (اویس بن محمد قاضی آلاشهری

مشهور به «ویسی»، متوفای سال ۱۰۳۷ هـ/ ۲۸-۱۶۲۷ م)^(۲)، ابیاتی نیز از ریاضی

۱. هدیه العارفین، ج ۲، ص ۴۳۷.

۲. همان، ج ۱، ص ۲۲۸.

(محمد داود اطروشی رومی معروف به «ریاضی»، متوفای سال ۱۰۵۴ هـ/ ۱۶۴۵ م)^(۱) و علوی (محمد بن عبدالله رومی معروف به «درزی زاده» متخلص به «علوی»، متوفای سال ۹۵۳ هـ/ ۱۵۴۶ م)^(۲) و همچنین برخی فوائد فقهی، چند حدیث، بیان اصطلاحات محدّثین، طبقات اصحاب الامام الاعظم، گفتاری از ابن کمال پاشا به نقل از یوسف و زلیخای وی، ابیاتی از حیرتی (محمد چلبی وارداری گلشنی متخلص به «حیرتی»، متوفای سال ۹۴۱ هـ/ ۳۵-۱۵۳۴ م)^(۳) و ذاتی (عوض بن محمد بالیکسری رومی متخلص به «ذاتی»، متوفای سال ۹۵۳ هـ/ ۱۵۴۶ م)^(۴)، بخشی از اطفال نامه نابی و احادیثی چند به نقل از تنبیه الغافلین، الجواهر المضیئة و

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، نسخ، نسخ ترکی، رقعہ □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ/ ۱۹ م (بخشهایی اندک مربوط به سده ۱۱ و ۱۲ هـ/ ۱۷ و ۱۸ م است)] □ عنوانها و نشانها: مشکی، شنکرف و قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی (بخش اندکی: شرقی) □ تعداد برگ: ۲۰ (۱۰a - ۳۰a) □ تعداد سطر: میانگین «۲۰» □ اندازه متن: میانگین ۱۴×۲۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۶ ¼ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کرم؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: آثار رطوبت و چربی در بخشی از برگها مشاهده می‌گردد و برخی برگها مرمت شده است. گویا این مجموعه که پراکنده بوده از کتب مختلف در این کتاب صحافی شده است، زیرا نوع کاغذها و تاریخ کتابت آن با هم مغایرند. در برگ «۱۸» تاریخ ۱۱۳۶ هـ آمده است.

«شماره ۱۰۵۴۴ مجموعه»

۱. هدیه العارفین، ج ۲، ص ۲۸۱.

۲. همان، ج ۲، ص ۲۵۸.

۳. همان، ج ۲، ص ۲۳۵.

۴. همان، ج ۱، ص ۸۰۴.

۵۱ جواهر بواهر مثنوی Cevāhir-i Bevāhir-i Mesnevi

شارح: سید عبدالله بن محمد، مغربی قسطنطنینی بیرامی رومی مشهور به «شارح مثنوی»، «صاری عبدالله» و «رئیس الکتاب عثمانی» متخلص به «عبدی» (متوفای سال ۱۰۷۱ هـ. / ۶۱ - ۱۶۶۰ م).

موضوع: ادب و تصوف / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: (۱) «در بیان آنکه موسی علیه السلام و فرعون هر دو مسخر مشیت... آنکه بیاننده درکه موسی علیه السلام ایله فرعون...».

انجام: «خدایا از سخن کاری نیاید بده حالی که از قالم رباید و علی ملائکتک المقربین و علی اهل طاعتک فی برك و بحرك أجمعین».

گزارش متن: شرحی ترکی به صورت ممزوج و مفصل بر دفتر اول مثنوی معنوی «مولانا جلال الدین محمد، بلخی رومی» (متوفای ۶۷۲ هـ. / ۷۴ - ۱۲۷۳ م است که به نام سلطان مراد چهارم (۴۹ - ۱۰۳۲ هـ. / ۴۰ - ۱۶۲۳ م) بین سالهای ۴۱ - ۱۰۳۵ هـ. / ۳۲ - ۱۶۲۵ م نگارش یافته است؛ در این شرح برای بسط و شرح مفاد کلام مولانا از اشعار عرفانی فارسی، فراوان استفاده شده است. این کتاب طی سالهای ۸۸ - ۱۲۸۷ هـ. / ۷۲ - ۱۸۷۰ م در ۵ مجلد از سوی دارالطباعة العامرة استانبول به چاپ رسیده است. نسخه حاضر مجلد دوم کتاب و شرح نیمه دوم از دفتر نخست مثنوی می باشد و بنابر نسخه «نیکلسون» شامل شرح ابیات شماره (۲۴۴۷) تا آخر دفتر اول مثنوی است. بر اساس مصادر تاریخی، شارح اصالتاً اهل مغرب (مراکش) و متولد قسطنطنیه (استانبول) است، پدرش از شاهزادگان آنجا بوده و در زمان سلطان احمد اول (۲۶ - ۱۰۱۲ هـ. / ۱۷ - ۱۶۰۳ م)

۱. آغاز اصل کتاب: «هر در یکنای حمد و ثنا و هر گوهر زیبای مدح گرانها که «کأمثال اللؤلؤ المکنون»، آویزه گوش...».

به استانبول مهاجرت نموده و با دختر محمد پاشا، برادر خلیل پاشا صدر اعظم، وصلت نموده و شارح (صاری عبدالله) نتیجه این ازدواج می باشد. شارح همانند بسیاری دیگر از دانشمندان عثمانی (ترکیه)، ارادت خاصی به حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام دارد، عباراتی از سرآغاز کتاب نقل می شود: «و خاتم اولیاء، امام هدی، وصی مختار مصطفی، غریق بحر بلا، حریق نار ولا، رافع علم رسول مجتبی، مظهر أنا مدینه العلم و علی بابها، زوج بتول، ابن عم رسول، صاحب محاسن و مناقب، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، نظم».

محمد اوست او نفس محمد بنطق خود چنین فرمود احمد».

شارح بعد از سال ۱۰۶۵ هـ. / ۱۶۵۴ م از مناصب دولتی دست کشیده و در عزلت عمر را به پایان برده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی زیبا □ کاتب: ابوالمختار ابراهیم طاهر □ تاریخ کتابت (۱): ماه شعبان سال ۱۱۸۷ هـ. / اکتبر ۱۷۷۳ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی الوان، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۴۸۳ □ تعداد سطر: ۳۵ □ اندازه متن: ۲۱×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹×۱۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، مجدول، با ترنج و لچک طلائی، دارای لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است و نسخه دارای یک سرلوح مذهب سبک ترکی و مجدول به طلا است و همچنین برگها مجدول به شنگرف می باشد.

منابع عثمانی مؤلفری، ج ۱، صص ۱۰۲ - ۱۰۰؛ فهرس المخطوطات التورکية العثمانية في دارالکتب المصرية بالقاهرة، ج ۱، صص ۳۳۵ - ۳۳۴؛ فهرس المطبوعات التورکية العثمانية في دارالکتب القومية بالقاهرة، ج ۱، ص ۱۱۰؛ قاموس الأعلام، ج ۴، ص ۲۹۱۶؛ کشف الظنون، ج ۲، صص ۱۵۸۹ - ۱۵۸۷؛ مثنوی شریف شرحی و جواهر بواهر مثنوی، استانبول: مطبعة عامره

۱. این تاریخ از ماده «کتاب مثنوی مولانا» استخراج شده است.

۱۲۸۸ هـ.؛ هدیه العارفین، ج ۱، صص ۴۷۸ - ۴۷۷؛

Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.63-64.

«شماره ۱۱۷۲۶»

۵۲ نسخه دیگر^(۱) (۲) Ayni Eser (2)

آغاز: «نصیحت کردن زن مرشوی را که سخن افزون از قدم و از مقام خود مگو... مراة عربیه زوجته نصیحت ایلمه سی بیاننده در بویله دیرکه ای شوهر کند و حد و مقام و منزل و قدمکدن زیاده اولان سوزی سویلمه که...».

انجام: «... مشاهده ایدن ارباب استغراق مقام فناایله مرتبه جمعه اولان اهل حالدر و خلقی حقه و حقّی خلقده مشاهده ایلین مستقیم الشهود احدیه عین ایله بقاء بعد الفناء و فرق بعد الجمع مقامنه...» افتاده.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: [سده ۱۳ هـ. / ۱۹م] □ عنوانها و نشانیها: قرمز □ نوع کاغذ: فرنگی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۹ (۷۱b - ۷۹b) □ تعداد سطر: ۳۵ □ اندازه متن: ۱۱×۲۲ ۱/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۶ ۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی کرم؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: عناوین در حواشی به رنگ قرمز و خط خوش نگاشته شده است، حاشیه‌نویسی مختصری دارد. در انجام افزودگی‌هایی در چند برگ در شرح حال ائمه اربعه اهل سنت، چند حدیث، یک حکایت مربوط به المعترف بالله؛ چند تاریخ درگذشت و فوایدی تاریخی که توسط مولانا محمود خطیب رومی به نام عثمان شاه بیک موره بکی نوشته شده، آمده است. «شماره ۱۰۵۴۴ مجموعه»

۱. این نسخه بخش اندکی از شرح دفتر اول مثنوی و شامل شرح ابیات (۲۳۶۵ - ۲۳۱۵) بر اساس نسخه نیکلسون می‌باشد.

۵۳ جهاز المعجون في الخلاص من الطاعون Cihāz el-Ma'cun fī el-Halās men et-Tā'un

مؤلف: سعدالدین سلیمان بن عبدالرحمن بن محمد، رومی مشهور به «مستقیم زاده» (متوفای سال ۱۲۰۲ هـ. / ۸۸ - ۱۷۸۷ م).

موضوع: دعا / زبان: ترکی عثمانی.

آغاز: «قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يردّ القضاء إلاّ الدعاء ولا يزيد العمر إلاّ البر... أمّا بعد بو اثرلر معلوم اولديسه که دعانک حین حاجتده نفع عظیمی وارد و هر دردک شفاسی در کاردر...».

انجام: «... و طاعونی شامه ارسال ایلدم، بیوردیلر: ایام و باده بو دعانی هر گون اون کره قرائت دافع و با... و به استجرت و علیه توکل و هو حسبی و نعم الوکیل و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه و سلم تسليماً كثيراً».

گزارش متن: رساله‌ای کوتاه در ادعیه و توسلات به حضرت احدیت برای ممانعت از شیوع بیماری طاعون است که با بهره جستن از روایات منقول از حضرت رسول اکرم محمد مصطفی (ص) در سال ۱۱۹۱ هـ. / ۱۷۷۷ م تألیف گردیده است. در برخی مصادر با عنوان: دواء (یا) دوائر المعجون في خلاص الطاعون آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق تحریری □ کاتب: مؤلف □ تاریخ کتابت (تألیف): سال ۱۱۹۱ هـ. / ۱۷۷۷ م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ (۷۷b - ۸۴b) □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۵ ۱/۴×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی با روکش کاغذی ابری؛ عطف و مغزی: تیماج قهوه‌ای، با لبه برگردان.

ویژگیهای نسخه: این رساله نسخه اصل به خط مؤلف بوده و از این حیث حائز اهمیت فراوان است، البته در نسخه دارالکتب قاهره نیز چنین ادعایی شده! ولی با توجه به تاریخ کتابت آن (۱۱۹۴ هـ. / ۱۷۷۷ م) نمی‌تواند نسخه اصل باشد و الله العالم. نسخه در حاشیه

تصحیح شده و دارای حاشیه‌نویسی است و برخی نسخه بدلها هم بیان شده است. روی برخی برگها قلم خوردگی‌هایی مشاهده می‌شود. روی آغازین برگ، نام رساله و تاریخ کتابت آن نگاشته شده است.

عثمانلی مؤلفاری، ج ۱، صص ۱۶۹ - ۱۶۸؛ فهرس المخطوطات الترتیبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۳۲ و ج ۲، ص ۴۷؛ هدیه العارفین، ج ۱، صص ۴۰۶ - ۴۰۵؛ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.II, S.358.

«شماره ۱۲۱+۳ مجموعه»

۵۲ حدیقه السعداء Hadikat es-Sü'adā'

مترجم: محمد بن سلیمان، حلّی بغدادی مستخلص به «فضولی» (متوفای سال ۹۶۳^(۱) هـ/ ۵۶-۱۵۵۵ م).

موضوع: تاریخ، سیره/ زبان: ترکی آذری.^(۲)

آغاز: «ربّ اشرح لی صدري و یسر لی امری و احلل عقدة من لسانی»...

یارب ره عشقنده بنی شیدا قیل احکام عبادتنک بنکا اجرا قیل.

انجام: «... ایکی نفر فرزندی اولوب، علی هادی و موسی ایدی؛ اوننجی امام حضرت امام علی النقی علیه السلام...» افتاده.

گزارش متن: کتابی در تاریخ و حالات انبیاء و پنج تن آل عباء خصوصاً احوال و مصائب حضرت امام حسین است. این کتاب ترجمه روضة الشهداء، اثر: «ملا حسین بن علی، کاشفی بیهقی» (متوفای ۹۱۰ هـ/ ۵۰۴-۱۵۰۴ م) است، تنها با این تفاوت

۱. در منابع مختلف تاریخ درگذشت وی به ترتیب سالهای ۹۷۰ هـ/ ۶۳-۱۵۶۲ م، ۹۷۱ هـ/ ۶۴-۱۵۶۳ م و ۹۷۶ هـ/ ۶۹-۱۵۶۸ م نیز آمده است.

۲. به جهت اشتباه و کثرت کتابت نسخه‌های فضولی در دوره امپراتوری عثمانی، بیشترین لغات آن با لهجه ترکی عثمانی نگارش یافته است.

که «فضولی» به جای اشعار روضة الشهداء از سروده‌های خویش بهره جسته و همچنین در ابتدای هر باب اضافاتی از خود ایراد نموده است. «عهدی بغدادی» معاصر «فضولی» درباره این کتاب می‌نویسد: «حديقة السعداء، تشهد أنه مبدع في أسلوبه وبرهان ساطع في اختراع معانيه و حدث عن السبك ولا حرج في صوغ كلماته فهي أشبه بحلّة ذهبية اكتسبتها المعاني».

از سایر کتبی که «فضولی»، این شاعر دل‌باخته و عاشق اهل بیت عصمت و طهارت در این اثر از آنها بهره جسته می‌توان به: اللہوف علی قتلی الطفوف، تألیف: سید بن طاووس حلّی (متوفای ۶۶۴ هـ/ ۱۲۶۵ م) و مقتل ابی مخنف لوط بن یحیی، از دی (متوفای ۱۵۷ هـ/ ۷۷۳ م) اشاره نمود. این کتاب در یک مقدمه، ده باب و یک خاتمه به ترتیب ذیل نگارش یافته است: مقدمه: رشحاتی در مصائب امام حسین؛ باب اول: در بیان احوال انبیاء؛ باب دوم: در بیان جفاهایی که حضرت رسول از قریش کشید؛ باب سوم: در بیان وفات حضرت رسول؛ باب چهارم: در بیان وفات حضرت فاطمه زهرا؛ باب پنجم: در بیان وفات حضرت علی مرتضی؛ باب ششم: در بیان وفات حضرت امام حسن؛ باب هفتم: در بیان ولادت حضرت امام حسین؛ باب هشتم: در بیان شهادت حضرت مسلم بن عقیل؛ باب نهم: در بیان چگونگی آمدن حضرت امام حسین از مکه به کربلا؛ باب دهم: در بیان چگونگی بردن مخدرات اهل بیت به شام؛ خاتمه: در بیان حالات اجمالی حضرات ائمه اثنی عشر. متذکر می‌شویم که این کتاب به سال ۱۲۵۳ هـ/ ۱۸۳۷ م در بولاق مصر، سپس در استانبول به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: [سده ۱۲ هـ/ ۱۸ م] □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۴۵ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۲۱×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۱×۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، ضربی با ترنج گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است (برگ ۲۲)؛ در بسیاری از برگها آثار رطوبت و بر فراز برگها آثار مرمت مشاهده می‌گردد؛ روی برگ آغازین، یک برگ افزودگی‌هایی در اسامی کتب و ... آمده است. گویا افتادگی از انجام یکی دو برگ بیشتر نیست.
 «أعيان الشيعة» ج ۸، صص ۴۱۵ - ۴۱۳؛ حديقة السعداء، استانبول: [بی تا]؛ الذريعة، ج ۶، ص ۳۸۴؛ روضة الشهداء، تهران: انتشارات کتابفروشی اسلامیة، ۱۳۵۸ش؛ ریحانة الأدب، ج ۴، صص ۳۴۵ - ۳۴۳؛ عثمانلی مؤلفلری، ج ۲، صص ۳۶۲ - ۳۶۰؛ فهرس المخطوطات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب المصریة بالقاهرة، ج ۱، ص ۳۴۵؛ فهرس المطبوعات الترتکبة العثمانیة فی دارالکتب القومیة بالقاهرة، ج ۲، ص ۲۹۹؛ قاموس الأعلام، ج ۵، ص ۳۴۱۶؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۶۴۵؛ معجم المؤلفین، ج ۱۰، ص ۴۸؛ هدیه العارفین، ج ۲، ص ۲۵۰؛ *Elenco del Manoscritti Turichi Della Biblioteca Vaticana*, PP.119,133; *Topkapi Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C.I, S.367-368.

«شماره ۲۷۰۸»

۵۵ نسخه دیگر (۲) Ayni Eser (2)

آغاز: «رب اشرح لي صدري و يسر لي أمري و احلل عقدة من لساني يفقهوا قولي»، رباعي؛

یارب ره عشقکده بنی شیدا قیل احکام عباداتی بکا اجرا قیل.

انجام: «گل ای حال تظلمدن خبردار ترحم قیل تعرض قلمه زنهار».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ ترکی؛ کاتب: پیرمحمد شهیر به «قورد بن حسام»؛ تاریخ کتابت: اوائل ربیع الآخر سال ۹۹۷ هـ. / اواخر دسامبر ۱۵۸۸ م؛ عنوانها و نشانیها: شنگرف؛ نوع کاغذ: فرنکی؛ تعداد برگ: ۲۳۸؛ تعداد سطر: ۱۷؛ اندازه متن: ۱۴×۸ سانتیمتر؛ اندازه جلد: ۲۱×۱۴ سانتیمتر؛ نوع جلد: دو رو تیماج؛ برون: قهوه‌ای سیر، مجدول، ضربی با ترنج و سرترنج گل و بوته؛ درون: قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است، در آغازین برگهای نسخه چند بیت اشعار فارسی و ترکی، چند تاریخ در سال ۱۲۷۴ هـ. و مهر بیضی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی و افزودگی‌های دیگر به چشم می‌خورد، ضمناً تملکی محو شده با تاریخ ۲۰ جمادی سال ۱۳۵۵ هـ. مطابق ۱۷ شهریور سال ۱۳۱۵ ش همراه مهر بیضی پاک شده، دیده می‌شود. آثار رطوبت و وصالی مختصری در برخی برگها مشاهده می‌گردد. در برگ انجام نیز افزودگی‌هایی در موضوعات گوناگون و مهر بیضی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی دیده شده است.

«شماره ۴۷۶۴»

۵۶ نسخه دیگر (۳) Ayni Eser (3)

آغاز: «یا رب ره عشقنکده بنی شیدا قیل احکام عبادتنک بنکا اجرا قیل

نظاره صنعنکده گوزم سینا قیل اوصاف حمیدنکده دلیم گویا قیل».

انجام: «گل ای حال تکلمدن خبردار ترحم قیل تعرض ایتمه زنهار».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق؛ کاتب: میر شجاع الدین بن کربلائی شهید نصرالله، تبریزی؛ تاریخ کتابت: روز ۳ ماه ذی الحجة الحرام سال ۱۲۵۳ هـ. / ۲۹ فوریه ۱۸۳۸ م؛ محل کتابت: مدرسه گنجه؛ عنوانها، نشانیها و عبارتهای عربی: شنگرف؛ نوع کاغذ: فرنکی؛ تعداد برگ: ۱۴۹؛ تعداد سطر: ۲۵؛ اندازه متن: ۲۷×۱۳ سانتیمتر؛ اندازه جلد: ۳۵×۲۲ سانتیمتر؛ نوع جلد: ساغری مشکی، مجدول، فرسوده؛ عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است؛ آثار مختصر رطوبت و مرمت در برخی برگها مشاهده می‌گردد. مهر و امضای آیت الله العظمی مرعشی نجفی در آغاز و انجام نسخه به چشم می‌خورد. این کتاب به جهت آخوند ملاعلی اصغر راثی تبریزی در شهر «گنجه» در تاریخ ۱۲ صفر المظفر سال ۱۲۵۴ هـ. / ۸ مه ۱۸۳۸ م قلمی گردیده است.

«شماره ۶۵۵۴»

۵۷ نسخه دیگر (۴)

57 Ayni Eser (4)

آغاز: «رَبِّ اشرح لي صدري و يسِّر لي أمري و احلل عقدة من لساني يفقهوا قولي»

یارب ره عشقنکده بنی شیدا قیل احکام عبادتک بنکا اجرا قیل.

انجام: «گل حال تکلّمدن خبردار ترحم قل تعرض قلمه زنهار».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: محمد نصیر □ تاریخ کتابت: روز ۱۷ ماه جمادی الآخر سال ۱۰۱۶ هـ / ۱۰ اکتبر ۱۶۰۷ م □ عنوانها و نشانیها: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی ، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۸۴ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۲×۲۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹×۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای با ترنج ضربی ، زمینه گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح گردیده است ؛ کاتب هنگامی که به کربلاء مشرف شده بود با یکی از خدام و سادات ملاقات کرده و به وی دستور نگارش کتاب حاضر را داده است. این کتاب در تاریخ ۱۲۴۰ هـ / ۲۵ - ۱۸۲۴ م وارد کتابخانه شاهزاده احمدعلی میرزا^(۱) (فرزند نوزدهم فتحعلی شاه قاجار) شده است ، مهر مربع ناخوانای وی «نواب... نونهال احمد... ۱۲۳۰» در ذیل آن دیده می شود ؛ تملک دیگری با مهر هشت گوش «هو المالك بالاستحقاق من عواري الزمان لدى الاحقر الجاني عبده عبدالحسين الطهراني» در برگ آغاز و انجام نسخه آمده است.

«شماره ۱۰۷۵۲»

۵۸ حساب

58 Hisāb

مؤلف: ناشناخته.

موضوع: حساب / زبان: ترکی عثمانی و عربی.

آغاز: «آحاد، عشرات، مآت... القاب مرکب‌تده قرمزیره کوره آخرده واقع اولان الفک ما قبلنده کراة تکلم اولنور».

۱. شرح زندگانی وی در شرح حال رجال ایران، ج ۱، صص ۹۴-۹۳ ثبت شده است.

انجام: «تضعیف بعمل الجملة مع کسور في الیمنی...»^(۱) تضعیف مذکور في اليسار بلا کسور... تضعیف مذکور... افتاده.

گزارش متن: رساله مختصری در انواع ضرب و تفریق همراه جداول و اشکال است که گویا در این مجموعه به جهت تسهیل در انجام تقسیمات ارثی درج گردیده است. رساله‌های این مجموعه بیشتر در موضوع ارث و فرائض می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: [اواخر سده ۱۱ هـ / ۱۷۷۰ م] □ عنوانها، نشانیها و اعداد: شنکرف □ نوع کاغذ: فرنگی ضخیم قدیم □ تعداد برگ: ۲۱ (۱b - ۱۱b) و (۱۳۵a - ۱۴۴b) □ تعداد سطر: میانگین «۷» □ اندازه متن: ۱۱×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی فرسوده ، ضربی ، مجدول ؛ عطف و مغزی: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: بخش افتاده رساله ، در انجام مجموعه صحافی گردیده است ؛ در برگ آغازین رساله ، امضای آیت الله العظمی مرعشی نجفی به سال ۱۳۴۵ هـ / ۲۷ - ۱۹۲۶ م با عبارت: «شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۴۵ هـ». آمده است. آثار رطوبت در بخشهای زیرین برگها دیده می شود.

«شماره ۱۱۸۱۸ مجموعه»

۵۹ نسخه دیگر (۲)

59 Ayni Eser (2)

آغاز: «بر (آحاد)، اون (عشرات)، یوز (مآت)، بیک (اولوف)، اون بیک (عشرات اولوف)، یوز بیک (مآت اولوف)، اون یوز بیک (عشرات مات اولوف)... صورت قره جمله یمینی تحتانی...».

انجام: «... تماثل...»^(۲)، تداخل...، تباین...، توافق بین العددين المختلفین بطریق

۱. نقطه چینها مربوط به جدول اعداد و عملیات ریاضی می باشد.

۲. نقطه چینها مربوط به محاسبات ریاضی است.